

บทที่ 5

การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ : ทรัพยากรทางทะเล

ในบทนี้จะกล่าวถึงการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้ทรัพยากรทางทะเลชุมชนบ้านแสนสุข ว่ามีลักษณะแบบแผนอย่างไร โดยจะกล่าวถึงขั้นตอนการผลิตและการจำหน่ายผลผลิต ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละอาชีพ สำหรับอาชีพอื่นๆที่นอกเหนือจากอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทะเลไม่ว่าจะเป็นอาชีพในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมจะกล่าวถึงในบทถัดไป และในช่วงท้ายของบทที่ 6 จะกล่าวถึงภาพรวมของการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแสนสุข

ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านชุมชนบ้านแสนสุข

กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแสนสุขมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีตที่มีเพียงการทำประมงและทำของทะเลขาย ในปัจจุบันเราสามารถจำแนกอาชีพคนในชุมชนออกเป็นประเภทได้ดังนี้ คือ

1. ผู้ทำประมงชายฝั่งและทำของทะเล เช่น ปลาแห้ง ปลาเค็ม กะปิ และบุดู มี 693 คน คิดเป็น 73 % ของประชากรผู้ประกอบอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)
2. ทำสวนยางพารา และรับจ้างกรีดยาง 124 คน คิดเป็น 13.1% ของประชากรผู้ประกอบอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)
3. รับจ้างแรงงาน ซึ่งมีหลากหลาย เช่น รับจ้างตักอวน รับจ้างกรีดยาง รับจ้างตามโรงงาน และรับจ้างทั่วไป ผู้รับจ้างในประเภทนี้เป็นผู้หญิงเกือบทั้งหมดมี 62 คน คิดเป็น 6.5% ของประชากร ผู้ประกอบอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)

4. ผู้ประกอบการค้า แบ่งได้เป็นหลายพวก คือ
  - ก. ผู้ที่รับซื้อสัตว์น้ำ มีทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการรับซื้อสัตว์น้ำจากชาวประมงไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง และผู้ที่นำไปขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง มี 3 คนที่รับซื้อเฉพาะกุ้ง อีก 11 คนที่รับซื้อเฉพาะปลา
  - ข. ชาวบ้านที่เปิดร้านค้าในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นร้านขายของกระจุกกระจิกมีทั้งของใช้และอาหารสด อาหารแห้ง มีทั้งหมด 11 คน ส่วนคนที่เปิดร้านขายอาหารอย่างเดียวมี 19 คน
  - ค. ผู้ค้าเร่มี 4 คน ผู้ค้าเร่หมายถึงผู้ที่เดินขายขนมในชุมชน
  - ง. ทำอาหารฝากคนอื่นขาย โดยให้เปอร์เซ็นต์กับผู้ขายให้มี 6 คน
  - จ. ตัวแทนจำหน่ายสินค้าจากร้านในเมือง มาเสนอขายมีตั้งแต่ยา เครื่องใช้ไฟฟ้า รวมทั้งของใช้กระจุกกระจิกในบ้านด้วยระบบเงินผ่อนให้กับชาวบ้าน การเก็บเงินมีทั้งรายวัน รายสัปดาห์ และทุกสัปดาห์ ผู้ขายจะขายแพงกว่าที่จะขายในราคาเงินสดถึง 2-3 เท่าตัว ในชุมชนมีผู้ประกอบการอาชีพนี้ 3 คน

5. ทำการเพาะปลูก นิยมปลูกพืชล้มลุก สามารถขายผลผลิตได้เร็ว ใช้พื้นที่ในการปลูกไม่มากนัก เช่น แตงโม สับปะรด ถั่วฝักยาว ฯลฯ คนในกลุ่มนี้บางคนจะใช้พื้นที่นอกเขตหมู่บ้าน ประมาณ 18 คน คิดเป็น 2% ของประชากร ผู้ประกอบการอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)

6. เลี้ยงสัตว์ มีทั้งเลี้ยงไก่ เป็น วัว และนกเขา ผู้ที่เลี้ยงเป็นอาชีพหลักมี 3 คน คิดเป็น 0.3% ของประชากร ผู้ประกอบการอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)

7. พวกที่ใช้วิชาชีพ เช่น ช่างสร้างบ้าน ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างซ่อมเรือและรถ สอนศาสนา และรับราชการ ครู และ ตำรวจ ซึ่งอาชีพเหล่านี้มีอย่างละ 2 คน นอกจากช่างสร้างบ้าน 10 คน คนที่ประกอบเป็นอาชีพหลักมีเพียง 4 คน คิดเป็น 0.4 % ของประชากร ผู้ประกอบการอาชีพทั้งหมดจำนวน 949 คน (อายุ 16-60 ปี)

5.1 การทำประมง

ชาวชุมชนบ้านแสนสุขประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก ชีวิตของพวกเขาผูกพันกับทะเลมาโดยตลอด จนสามารถกล่าวได้ว่าแทรกอยู่ในสายเลือดของชาวบ้านในชุมชนบ้านแสนสุขแทบทุกคน ผู้ชายเกือบทั้งหมดเคยออกเรือมาก่อน และไม่มีผู้หญิงคนใดในหมู่บ้านที่ถักอวนและทำปลาแห้งไม่เป็น

5.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง

เรือ เรือที่ใช้ในชุมชนบ้านแสนสุขทั้งหมดเป็นเรือท้ายตัด ซึ่งถูกดัดแปลงมาจากเรือกอและที่นิยมใช้ในอดีต ส่วนหัวของเรือท้ายตัดยังมีลักษณะเหมือนเรือกอและ แต่ส่วนท้ายของเรือท้ายตัดจะสั้นกว่าเรือกอและเพื่อให้ติดตั้งเครื่องยนต์ได้สะดวก เรือท้ายตัดนี้มี 3 ขนาดคือ

1. เรือแฉะ 12 หมายถึงเรือที่มีความยาว 6 เมตร กว้าง 1.5 เมตร
  2. เรือแฉะ 14 หมายถึงเรือที่มีความยาว 8 เมตร กว้าง 1.5 เมตร
  3. เรือแฉะ 15 หมายถึงเรือที่มีความยาว 9 เมตร กว้าง 1.5 เมตร
- คำว่า“แฉะ” หมายถึง ขนาดความยาวของเรือซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่น

เรือที่ใช้ในชุมชนบ้านแสนสุขมีหลายขนาดโดยเฉลี่ยแล้ว ใช้ขนาดเรือแฉะ 12 เรือท้ายตัดที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้นิยมซื้อที่ อำเภอสาขานบุรี จังหวัดปัตตานี ราคาประมาณ 50,000 บาท ต่อลำ ในการไปซื้อเรือเจ้าของเรือมักจะชวนผู้ที่ชำนาญในการดูเรือไปด้วย การเลือกเรือต้องเลือกอย่างพิถีพิถันมาก ไม้ที่นำมาประกอบเป็นเรือจะต้องเป็นไม้เนื้อดี เช่น ไม้ตะเคียนทอง และจะต้องเป็นไม้จากต้นเดียวกันตลอดทั้งแผ่น ไม่มีรอยต่อ ถ้ามีตาไม้อยู่จะดีกว่าไม่มีตาไม้เลย ขนาดของเรือทั้งสองข้างจะต้องระดับหรือสมดุลกัน รูปร่างของเรือจะต้องเพรียวถูกสัดส่วน เรือที่มีลักษณะดีจะสู้คลื่นได้ดีกว่า ส่วนสีและลวดลายบนเรือแต่ละลำจะคล้าย ๆ กัน มักใช้สีชุดขาด ลายที่นิยมมักเป็นลายกนก บัวคว่ำ บัวหงาย และตัวละครในตำนานต่าง ๆ สีและลวดลายบนเรือจะจางลงหลังจากใช้ไปประมาณ 6 – 10 ปี เจ้าของเรือที่มีอายุ หรือไม่ให้ความสำคัญกับลวดลายและสีล้นบนเรือจะนำเรือมาทาสีทึบสีเดียวกันตลอดทั้งลำ แต่มีเจ้าของเรืออีกหลายคนโดยเฉพาะพวกคนหนุ่มที่มักจะ

ทาสีบนเรือใหม่ โดยจ้างช่างมาจากจังหวัดปัตตานี ก่อนทาสีใหม่ต้องชุตสีเก่าออกเสียก่อน หลังจากทาสีพื้นแล้ว ช่างจึงจะวาดลวดลายลงบนเรือโดยไม่ต้องใช้ดินสอร่างให้เสียเวลา ประมาณ 2 สัปดาห์ จึงจะวาดลายบนเรือเสร็จ การวาดลายบนเรือนี้จะเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างช่าง ประมาณ 6,000 บาท

ตามปกติแล้วเจ้าของเรือมักจะนำเรือขึ้นฝั่ง ปีละ 3 ครั้ง เพื่อนำชันมายากันเรือรั่วและทาสีกันเพื่อยืด การนำเรือขึ้นฝั่งแต่ละครั้งใช้เวลาไม่เกิน 2 สัปดาห์ ถึงแม้การนำเรือขึ้นฝั่งจะทำให้เสียเวลาในการออกหาปลา หากแต่การทำเช่นนี้จะทำให้เรือมีอายุการใช้งานนานขึ้นถึงประมาณ 30 ปี ถ้าไม่ได้รับการดูแลจะมีอายุการใช้งานไม่เกิน 15 ปี

ส่วนเครื่องยนต์ที่ใช้ติดท้ายเรือมักซื้อจากจังหวัดสงขลา หรือปัตตานี ในราคาประมาณ 40,000 บาท เครื่องยนต์ที่ใช้มักเป็นยี่ห้อ ยันมาร์หรือบิกส์ ขนาด 10 - 16 แรงม้า ชาวประมงส่วนมากจะคอยดูแลเครื่องเรือเป็นอย่างดี เนื่องจากเครื่องถ้าเสียขณะออกเรืออยู่กลางทะเลจะอันตรายมาก ชาวประมงจะสังเกตความผิดปกติของเครื่องได้ก่อนที่จะเสีย หรือถ้าไม่แน่ใจว่าเสียหรือไม่ก็จะถูกนำไปซ่อมก่อน ถ้าเป็นการผิดปกติเล็ก ๆ น้อย ๆ ของเครื่อง ช่างซ่อมเรือที่มีอยู่ 2 คน ในหมู่บ้านสามารถซ่อมได้ ช่างซ่อมเรือทั้ง 2 คนเป็นชาวประมงที่ไม่ได้ร่ำเรียนทางการซ่อมเครื่องยนต์มาก่อน แต่สามารถซ่อมได้ โดยอาศัยจากประสบการณ์ในการใช้เครื่องยนต์มาเป็นเวลานาน ถ้าเครื่องยนต์เสียมากเกินไปความสามารถของช่างทั้ง 2 แล้ว ชาวประมงจึงจะนำเครื่องไปซ่อมในตัวอำเภอจะนะ

อวน อวนที่ใช้ในชุมชนบ้านแสนสุขมีหลายชนิด แยกตามประเภทของสัตว์น้ำ ในการจับปลาจะใช้อวนเอ็นที่มีช่วงตากกว้าง .5 เซนติเมตร อวนที่ใช้จับปลานี้ยังมีความแตกต่างกันตามชนิดของปลาอีกด้วย เช่น ปลาหลังเขียว จะใช้อวนที่มีตาห่าง 2.8 - 3 เซนติเมตร สำหรับปลาซา จะใช้อวนที่มีตาห่าง 3.8 - 4 เซนติเมตร อวนที่ใช้จับปูจะเป็นอวนชนิดเดียวกับที่ใช้จับปลาแต่จะมีตาห่างกว่ามากถึง 4 นิ้ว ส่วนอวนที่ใช้จับกุ้งจะเป็นอวนคนละประเภทกัน มีความละเอียดมากกว่าและซ้อนกันถึง 3 ชั้น อวนชนิดนี้เรียกอวน 3 ชั้น อวนที่ใช้จับปลาหมึกจะเป็นอวน 3 ชั้นเช่นกัน แต่จะมีตาห่างกว่าที่ใช้จับกุ้ง

ชาวประมงส่วนมากจะใช้อวนที่นำมาจากเก่าแก่ ซึ่งราคาจะแพงกว่าท้องตลาดเล็กน้อย เพียงผืนละประมาณ 10 บาท แต่สะดวกกว่าเพราะเป็นอวนสำเร็จรูปและยังไม่ต้องลงทุนเองอีกด้วย บางส่วนจะนำอวนจากกลุ่มสาธิตเครื่องมือประมงพื้นบ้าน (จะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป) ชาวประมงอีกส่วนจะซื้อเอ็นเป็นม้วนจากตลาดมาถักอวนเอง ม้วนละ 170 บาท ถ้าถักไม่ทันจะจ้างถัก ในราคาผืนละ 60 บาท อายุการใช้งานของอวน ส่วนมากจะใช้ได้ไม่เกิน 2 ปี เนื่องจากโดนสัตว์น้ำ กัดเสียหายก่อน อุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับอวนยังมีอีกหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น ฟันที่ลอยอยู่ด้านบนอวน ติดอยู่กับเชือกร้อยอวนซึ่งทำหน้าที่เชื่อมอวนแต่ละผืนให้ติดกันเป็นแถว และยังมีดีบุกซึ่งถ่วงไว้ด้านล่างให้อวนกางออกไปถึงพื้น และยังมีธงที่ใช้บริเวณสุดปลายแนวอวนทั้งสองข้าง เพื่อให้เรือที่ผ่านไปมาทราบว่าเป็นบริเวณระหว่างธงที่มีสีเหมือนกันทั้งสองด้านเป็นแนววางอวน ชาวประมงที่ออกเรือทีหลังก็จะรู้ได้ทันทีว่า บริเวณใดถูกวางอวนแล้วก็จะไปวางบริเวณอื่นแทน ชาวประมงจะทำธงกันเอง โดยใช้ไม้ยาวประมาณ 2 เมตร มาทำเป็นเสาธง โดยมากจะใช้ไม้ไผ่ขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว ด้านล่างจะถ่วงด้วยตะกั่วหรือปูนเพื่อให้ธงตั้งตรง ส่วนด้านบนจะติดธงที่ทำด้วยผ้ามีสีเฉพาะไม่ซ้ำกันในแต่ละลำ มักจะใช้สีสลับ 2 สี โดยธงของเรือแต่ละลำจะต้องใช้สีเดียวกันหมด ซึ่งส่วนมากจะมีธงลำละ 8 ผืน ใช้กับอวน 4 สาย ชาวประมงชุมชนบ้านแสนสุขจะสามารถจดจำสีธงของเรือทุกลำในชุมชนได้เป็นอย่างดี

นอกจากอวนแล้วเครื่องมือที่ใช้ในการประมงของชุมชนบ้านแสนสุข ยังมี การใช้ แห, ไซดักปลา, ไซหอย, ฉมวก, เบ็ด, กระจะ และ ฝูงดักเคย เครื่องมือต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ใช้ในการหาสัตว์น้ำ บริเวณชายฝั่ง ไม่ได้นำไปพร้อมกับเรือ ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับความชำนาญของแต่ละคน บางครอบครัวอาจใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการหาสัตว์น้ำเพื่อขายในปริมาณมาก แต่บางครอบครัวใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงเพื่อหาสัตว์น้ำมาบริโภคภายในครัวเรือน บางวันที่หาปลาจากทะเลได้น้อยหรือไม่ได้เลยก็อาจทอดแหหาปลาตามชายฝั่งหรือนั่งตกเบ็ดได้สัก 2-3 ตัว ก็เอากลับบ้าน ในช่วงที่หาปลาหรือกุ้งได้มากก็อาจไม่ได้ใช้เครื่องมือเหล่านี้เลย

แผนภาพที่ 17
แสดงภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง

5.1.2 เทคนิคและความชำนาญในการออกหาปลา

ชาวชุมชนบ้านแสนสุขมีความผูกพันกับทะเลและอาชีพประมงมาช้านาน พวกเขาได้สะสม ความชำนาญและประสบการณ์ต่าง ๆ ในการทำประมงมาหลายชั่วอายุคน ชาวประมงทุกคนจะรู้ว่า สภาพอากาศอย่างไรจะเป็นอันตรายแก่พวกเขาบ้าง พวกเขาู้ดีถึงภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละฤดู ช้างขึ้นช้างแรม การพัดพาของกระแสนลมและพายุ การไหลเวียนของกระแสน้ำในทะเล การเคลื่อนย้ายของฝูงปลาแต่ละชนิด ความชำนาญเหล่านี้ ทำให้ชาวประมงแต่ละคนสามารถตัดสินใจ ได้เองว่าสภาพอากาศในวันใดจะออกทะเลไม่ได้ ไม่ต้องรอกถามชาวประมงคนอื่น ในบางวันอาจมี การวัดใจกันบ้าง ถึงคลื่นลมจะแรงไปหน่อย แต่ถ้ามีชาวประมงกล้าออกสัก 2 – 3 ลำ ลำอื่น ๆ อาจ จะลังเลถ้าไม่กล้าออกก็จะถูกล้อเลียนว่าเป็นคนขี้กลัว แต่ส่วนใหญ่แล้วการตัดสินใจว่าจะออกหา ปลาได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของตัวเองเป็นสำคัญ ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการพยากรณ์ อากาศจากวิทยุและโทรทัศน์ แต่ชาวประมงเลือกที่จะเชื่อคำพยากรณ์จากสื่อเป็นช่วง ๆ เนื่องจากถ้า เชื่อทั้งหมดคงออกหาปลาได้เพียงไม่กี่วันต่อปี เพราะมักจะบอกว่าเรือเล็ก ควรงดออกจากฝั่งใน ระยะเวลา นี้ ช่วงที่ชาวประมงจะฟังข่าวพยากรณ์มักจะเป็นช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึง ต้นเดือนธันวาคม เนื่องจากในช่วงนี้มีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีคลื่นลมแรงหรืออาจมีพายุ ชาวประมงจะ คาดคะเนลำบากกว่าในช่วงอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงหลังเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนตุลาคม ชาวประมง จะเชื่อการตัดสินใจของตัวเองโดยไม่เชื่อคำพยากรณ์จากวิทยุและโทรทัศน์เลย ถ้าในวันที่มีพายุเข้า แต่พวกเขายังออกทะเล ก็สามารถกลับเข้าฝั่งทัน เนื่องจากชาวประมงที่ชุมชนบ้านแสนสุขนี้ใช้เรือ เล็กออกทะเลไม่ไกลจากฝั่งมากนัก

นอกจากชาวประมงจะมีความชำนาญในเรื่องสภาพภูมิอากาศและความผันผวนของกระแสน ลมในทะเลแล้ว ชาวประมงยังมีความชำนาญในการใช้เครื่องมือชนิดเดียวกันในหลายรูปแบบ เพื่อให้ ได้ประโยชน์สูงสุดและเพื่อให้เหมาะกับปลาหลายชนิดในเวลาที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม พวกเขาเห็นว่าที่ใดมีปลามาก ในแต่ละฤดูมีปลาอะไรบ้าง ปลาแต่ละชนิดมีนิสัยอย่างไร บางชนิดชอบ เล่นไฟ บางชนิดจะพบเฉพาะตอนมืด ชาวประมงสามารถจดจำรายละเอียดต่าง ๆ ของปลาและสัตว์ น้ำชนิดอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยจะเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการจับสัตว์น้ำได้เป็นอย่างดี เช่น การใช้อวนสามารถใช้ได้หลายวิธี วิธีที่ชาวชุมชนนิยมมากคือการใช้อวนล้อม ซึ่งการใช้อวนล้อมยัง

ใช้ได้หลายวิธีไม่ว่าจะเป็นการใช้ อวนดำ เป็นอวนที่ใช้ล้อมจับปลาเวลาเดือนมีตดูน้ำเป็นสีดำจึงเรียกว่า "อวนดำ" ใช้จับปลาในขณะที่ปลาอยู่เป็นฝูงโดยใช้เรือเพียงลำเดียวเข้าล้อมจับ อวนดำนี้ได้พัฒนามาจากอวนต่งเกซึ่งชาวจีนได้เริ่มนำมาใช้และนิยมอย่างสูงตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เรือที่ใช้มีความยาวประมาณ 12 – 25 เมตร อวนที่ใช้ล้อมจับเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ค่อนข้างยาว คือยาวประมาณ 200-650 เมตร และลึกประมาณ 40-50 เมตร ขนาดตาอวนโดยปกติ 1.8-2.5 เซนติเมตร วิธีใช้ ใช้ล้อมจับฝูงปลาในคืนเดือนมืดและเวลาพลบค่ำ หลังจากทำการล้อมจับฝูงปลาแล้ว ก็ชักสายมาซึ่งร้อยขอบอวนด้านล่างให้เปิดส่วนล่างของอวนมิให้ปลาหนีออกได้ แล้วใช้สวิงตักปลาขึ้นเรือ ปลาที่จับได้ส่วนใหญ่เป็นพวกปลาทุ ปลาหลังเขียว ปลาโอ และปลาสิกุน

อวนล้อมซั้ง เป็นอวนล้อมชนิดหนึ่งมีวิธีการคล้ายคลึงกับการใช้อวนดำ ต่างกันอยู่บ้างก็ตรงที่อวนดำทำการล้อมจับปลาหลังจากที่เห็นฝูงปลาก่อน ส่วนอวนล้อมซั้งทำการโดยใช้เครื่องล่อให้ฝูงปลารวมตัวกัน ณ จุดใดจุดหนึ่งก่อนแล้วจึงลงมือล้อมจับฝูงปลานั้น วัสดุที่ใช้ล่อปลานิยมใช้ทางมะพร้าวผูกติดกับไม้ไผ่ให้เป็นท่อน โดยมีก้อนหินถ่วงผูกติดอยู่เพื่อให้ท่อนอยู่กับที่และลอยน้ำอยู่ได้ ท่อนหรือซั้งนี้จะนำไปทิ้งไว้ในทะเลก่อนหน้าทำการประมาณ 7 – 10 วัน แล้วตรวจดูก่อนทำการโดยการดำลงไปดูว่ามีปลาเข้าอยู่อาศัยในซั้งมากน้อยเพียงใด ถ้ามีมากพอก็จะวางอวนล้อมจับ ถ้าในแต่ละซั้งมีปลาไม่มากก็จะดึงซั้งบางซั้งทิ้งเสีย ให้เหลือแต่เพียงน้อยซั้งเพื่อปลาจะได้รวมฝูงกัน จะจับได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น หลังจากตรวจดูใหม่ถ้ามีปลามากขึ้นจึงวางอวนล้อมจับอวนล้อมซั้งได้พัฒนามาจากอวนซั้งซึ่งเป็นอวนซ้อน 2 ชั้น ในปัจจุบันอวนซั้งมีประสิทธิภาพสูงในการจับ และเป็นอวนจับปลาผิวน้ำที่สำคัญที่สุดและใช้กันแพร่หลายมาก แต่เดิมจะทำการเฉพาะกลางวัน ในระยะหลังกลับนิยมทำในเวลากลางคืนโดยดัดแปลงใช้แพไฟส่องอีกทางหนึ่งด้วย ขนาดความยาวของอวน 360 – 550 เมตร ลึก 50 – 70 เมตร ขนาดตาอวนโดยปกติ 1.8 – 2.5 เซนติเมตร กระทำการได้ทั้งบริเวณน้ำตื้นและน้ำลึกตั้งแต่ 30 - 70 เมตร ปลาที่จับได้ส่วนใหญ่เป็น ปลาทุ แยก ปลาหลังเขียว ปลาสิกุน และปลาลัง

นอกจากนี้ยังมีการใช้อวนล้อมที่ใช้ไฟล่อ อวนล้อมชนิดนี้ใช้อวนชนิดเดียวกับอวนล้อมซั้งทำในเวลากลางคืนเช่นเดียวกัน โดยจะใช้ไฟล่อบริเวณซั้ง เพื่อให้ฝูงปลารวมตัวกันเล่นแสงไฟแล้วลงอวนล้อมจับเอา แสงไฟที่ใช้ล่อปลาเริ่มแรกจะใช้ตะเกียงเจ้าพายุวางบนแพ แพละประมาณ 4 – 6

ดวง จุดหนึ่งจะปล่อยแพไว้ 2 - 3 แพ ในปัจจุบันพัฒนาจากตะเกียงเจ้าพายุมาเป็นการใช้ตะเกียง แก๊สแทน ก่อนจะลงมือล้อมอวนนั้นจะดับไฟเสียก่อน วิธีการนี้นับว่าได้ผลมาก โดยเฉพาะการจับ ปลาหลังเขียว และวิธีการนี้ยังสามารถทำได้ทั่วไปและทำได้ตลอดทั้งปีอีกด้วย

ถึงแม้ว่าการใช้อวนในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะต้องใช้เทคนิคและความชำนาญ หลายอย่าง แต่เครื่องมือบางชนิดมีวิธีใช้ที่ง่าย ๆ เพียงแต่รู้เทคนิคบางอย่างก็สามารถทำได้ เช่น การทอดแห การตกเบ็ด หรือการใช้ไซดักปลา เป็นต้น สำหรับวิธีที่ง่ายที่สุดในการจับสัตว์น้ำของชาว ชุมชนบ้านแสนสุข คือการใช้มือเปล่าในการจับปลาและหอย หอยเหล็กชุด เป็นหอยที่ชาวบ้านนิยม จับด้วยมือเปล่าโดยใส่แว่นกันน้ำดำลงไปหาในดิน สมาชิกของครอบครัวชาวประมงทุกคนสามารถ ทำได้ เด็ก ๆ จะเรียนรู้เทคนิคในการงมหอยเป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะเรียนรู้การใช้เครื่องมืออื่น ๆ ในการ จับสัตว์น้ำต่อไป เด็กชายอายุ 8 - 9 ปี ที่ชุมชนบ้านแสนสุขนี้สามารถใช้จมวกจับปลาตัวโต ๆ ได้ มากมาย โดยเด็ก ๆ มักจะใส่แว่นกันน้ำดำไปหาปลาตามขอบหินบริเวณชายฝั่ง ภาพของเด็กผู้ชาย ใส่กางเกงตัวเดียว ท่อนบนอยู่ในน้ำ ท่อนล่างชี้ฟ้า จะพบได้บริเวณชายหาดของชุมชนบ้านแสนสุข ในวันหยุดของโรงเรียน เด็ก ๆ ที่นี้สามารถดำน้ำได้ครั้งละนาน ๆ และพวกเขามักจะนำปลาติดไม้ติด มือกลับบ้านเสมอ ๆ

ผู้หญิงหลายคนในชุมชนที่ใช้เวลาว่างในการใช้ตะแกรงร่อนทรายบริเวณชายหาดที่คลื่นซัด ถึง ตะแกรงที่ใช้จะต้องละเอียดเพื่อร่อนทรายออกเหลือแต่หอยเสียบในตะแกรงเท่านั้น การหาหอย เสียบด้วยวิธีนี้เป็นวิธีที่ไม่ต้องลงทุนซื้ออุปกรณ์ราคาแพง มีเพียงตะแกรงก็สามารถหาหอยได้มาก บางครอบครัวต้องหอยเสียบขายเป็นรายได้เสริม ในการหาหอยเสียบนี้ 1 ชั่วโมงจะหาหอยได้ ประมาณ 1 - 3 ลิตร การดองหอยเสียบจะล้างหอยกับน้ำจืดไม่ได้ จะทำให้หอยเสีย จะต้องนำไป ล้างกับน้ำทะเล แล้วนำมาดองเกลือ 4 - 5 วัน จึงจะขายได้ ในราคาลิตรละ 30 - 40 บาท จัดว่าเป็น รายได้ที่ดีสำหรับครอบครัวชาวประมงชุมชนบ้านแสนสุข ในปัจจุบันจึงมีการดองหอยเสียบขายมาก ขึ้นมีทั้งขายในหมู่บ้านและนำออกไปขายในตลาดที่อำเภอ

แผนภาพที่ 18
แสดงภาพการหาหอยเสียบ

5.1.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการออกทะเล

การประกอบอาชีพประมงตามชายฝั่งทะเลของชุมชนบ้านแสนสุขในปัจจุบัน จะใช้ระยะเวลาในการออกทะเลแตกต่างกันในแต่ละช่วง คือ ในช่วงเดือน มีนาคม - ตุลาคม เป็นช่วงที่ชาวประมงออกหาปลา โดยจะออกเรือตั้งแต่เช้ามืดก่อนเห็นแสงตะวันประมาณ 03.00 - 04.00 น. และจะกลับเข้าฝั่งประมาณ 11.00 - 13.00 น. ส่วนในช่วงมรสุมประมาณเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ จะเป็นช่วงที่มีกุ้งมาก ชาวประมงจะเปลี่ยนจากการใช้อวนเอ็นดักปลา มาเป็นอวน 3 ชั้นที่ใช้ดักกุ้งแทน โดยจะออกเรือช้ากว่าตอนออกหาปลาเล็กน้อย คือประมาณ 04.00 - 05.00 น. ส่วนเวลากลับจะไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่วางอวน ถ้าวางไม่ไกลจากฝั่งมากมักจะเข้าฝั่งเร็วประมาณ 09.00 - 10.00 น. แต่ในบางช่วงบริเวณชายฝั่งไม่มีกุ้ง ต้องวางไกลออกไป เรือจะเข้าฝั่งช้าประมาณ 13.00 น. การออกหากุ้งจะใช้เวลาในการออกทะเลน้อยกว่าออกหาปลาที่ต้องวางอวนในทะเลลึก ต่างจากกุ้งที่ดักได้ในที่ตื้น

ส่วนวันศุกร์จะมีการทำละหมาดรวมกันที่มัสยิดในตอนเที่ยง ชาวประมงมักจะงดออกทะเลในวันนี้ หรือถ้าออกเรือก็จะรีบกลับให้ถึงฝั่งก่อนเที่ยงเพื่อชำระร่างกายให้สะอาดก่อนจะไปทำละหมาดที่มัสยิด การทำละหมาดวันศุกร์นี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ชาวมุสลิมจะขาดไม่ได้ ชายชาวมุสลิมในหมู่บ้านจะไปรวมกันเพื่อทำละหมาดใหญ่ที่มัสยิดประจำหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าชาวบ้านหลายคนจะเลยที่จะทำละหมาดประจำวันในเวลาต่าง ๆ แต่การละหมาดวันศุกร์จะละเลยไม่ได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการละเลยไม่ประพฤติตนให้อยู่ในกรอบของศาสนาจะทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน ชาวบ้านในชุมชนเคยร่วมกันตั้งบทลงโทษสำหรับผู้ชายชาวมุสลิมที่ไม่มาละหมาดรวมในวันศุกร์ที่มัสยิด ชายผู้นั้นจะไม่ได้รับการละหมาดจากโต๊ะอิหม่ามเมื่อเขาเสียชีวิตและเพื่อนบ้านจะไม่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบพิธีศพ ซึ่งจะมีผลให้ผู้ตายไม่ได้รับบุญจากการละหมาดและถือเป็นการตายอย่างไม่มีเกียรติ ถึงแม้ว่าบทลงโทษดังกล่าวจะเป็นการลงโทษที่รุนแรงสำหรับชาวบ้านในชุมชนบ้านแสนสุข แต่ในปัจจุบันยังมีชายชาวมุสลิมในหมู่บ้าน 3 - 4 คน ที่ไม่เคยละหมาดในวันศุกร์ที่มัสยิดเลย และการลงโทษแบบนี้ก็ยังไม่เคยใช้เลยสักครั้ง เนื่องจากถึงแม้ผู้ตายจะประพฤติตนไม่ดี ไม่อยู่ในกรอบของศาสนา แต่ญาติพี่น้องของผู้ตายเป็นคนดี โต๊ะอิหม่ามและเพื่อนบ้านก็มักจะสงสารและร่วมกันประกอบพิธีศพให้

5.1.4 การแบ่งแรงงานระหว่างหญิงและชาย

ในปัจจุบันจะมีการแบ่งแรงงานที่ชัดเจนระหว่างหญิงและชายในเรื่องที่เกี่ยวกับการประมง คือผู้ชายจะเป็นผู้ออกทะเล และรับผิดชอบในเรื่องเครื่องมือในการออกหาปลาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรือ เครื่องยนต์ อวน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการวางอวน ซึ่งการออกทะเลนี้จัดว่าเป็นงานที่อันตรายและเป็นงานหนัก ไม่เหมาะกับผู้หญิง หน้าที่ของผู้ชายจะหมดลงเมื่อนำเรือและสัตว์น้ำที่หามาได้ขึ้นมายังฝั่ง ที่เหลือจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งหมด ผู้ชายจะกลับบ้านไปชำระร่างกายและพักผ่อนหลังจากต้องทำงานหนักมาตั้งแต่เช้ามืด

หน้าที่ของผู้หญิงมีตั้งแต่ การเตรียมอาหารให้สามีในระหว่างออกเรือ โดยมากจะเป็นอาหารแห้ง เพื่อความสะดวก อาหารทั้งหมดจะใส่ในกระติกพลาสติกที่สามารถเก็บความร้อนได้ ผู้หญิงจะต้องเตรียมอาหารตั้งแต่เช้ามืดประมาณ 04.00 น. หลังจากทำงานบ้านส่งลูกไปโรงเรียนแล้ว ในช่วงสายประมาณ 10.00 น. จะมานั่งรอสามีกลับจากทะเล เมื่อเรือเข้าฝั่งพวกผู้หญิงจะรีบไปที่เรือ เพื่อช่วยยกอวนพร้อมสัตว์น้ำที่ได้มาจากเรือ ในวันที่ได้ปลาน้อยชาวประมงจะปลดปลาออกจากอวนเสร็จตั้งแต่ยังไม่เข้าฝั่ง แต่ในวันที่ได้ปลามากจะปลดไม่ทันต้องนำขึ้นมาปลดบนฝั่งต่อ จากนั้นผู้หญิงจะทำหน้าที่ที่คัดปลาตามขนาดและชนิด ช่วงนี้เป็นช่วงที่ซุกมุนมาก ปลาที่ได้มาถูกเทกองรวมกันบนผืนผ้าใบ รอบ ๆ จะเต็มไปด้วยผู้หญิง มีทั้งภรรยาเจ้าของเรือและลูกน้องเรือที่ช่วยกันซึ่งปลาให้แม่ค้า ส่วนแม่ค้าจะพยายามคัดปลาตัวเล็กและปลานิดที่ไม่ต้องการออก ทั้ง 2 ฝ่ายจะพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองให้มากที่สุดและเร่งซึ่งปลาให้เร็วที่สุดเพื่อปลาจะได้ถูกขายขณะยังสดและจะได้ราคาดี ในระยะหลังแม่ค้าจะเข้ามาทำหน้าที่รับซื้อปลาไปขายแทนเด้าแก่ เนื่องจากเด้าแก่มักรับซื้อเฉพาะกุ้งเพราะสร้างรายได้ให้มากกว่าปลาที่ให้รายได้น้อยและมีปัญหาจุกจิกมาก

ในขณะที่ภรรยาเจ้าของเรือ ภรรยาลูกน้องเรือ และแม่ค้าเจ้าประจำกำลังคัดและซึ่งปลาอยู่ นี้ จะมีผู้หญิงอีกหลายคนมาล้อมวงเลือกปลาอยู่ด้วย ผู้หญิงพวกนี้บางคนเป็นคนในหมู่บ้านขอแบ่งซื้อปลาไปกิน บางคนมาจากที่อื่นเพื่อซื้อปลาสดจากทะเล บางคนเป็นแม่ค้าจรรยาจากที่อื่น คนกลุ่มหลังนี้ก็มานั่งรอบริเวณชายหาดในตอนสายเช่นเดียวกัน ประมาณไม่ถึงครึ่งชั่วโมง ปลาทั้งหมดจะถูกจัดสรรไปตามส่วนต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะถูกคัดและซึ่งให้แม่ค้าเจ้าประจำ บางส่วนจะถูกแบ่งขาย

ให้คนในหมู่บ้านด้วยราคาเดียวกับที่ขายให้แม่ค้าประจำ ส่วนแม่ค้าจากที่อื่นหรือคนจากที่อื่นที่มา
 ขอแบ่งซื้ออาจจะไม่ได้ปลากลับไปเลยถ้าชาวประมงได้ปลามากน้อยหรือแม่ค้าเจ้าประจำไม่แบ่งให้
 ถ้าได้ไปก็หมายถึงจะต้องซื้อในอีกราคาหนึ่งที่แพงกว่าราคาที่แม่ค้าเจ้าประจำให้เล็กน้อย ทั้งนี้การ
 แบ่งขายทั้งหมดขึ้นอยู่กับความยินยอมของแม่ค้าเจ้าประจำเป็นสำคัญ เรือบางลำขายปลาโดย
 ภรรยาเจ้าของเรือเองไม่ผ่านแม่ค้า เป็นการลดขั้นตอนการซื้อขายทำให้ได้กำไรมากกว่าขายโดยผ่าน
 คนกลาง แต่การที่ภรรยาเจ้าของเรือขายเองนี้จะเสียเวลามาก ไม่เป็นที่นิยมทำกัน เนื่องจากหน้าที่
 หลักของผู้หญิงทุกคนในหมู่บ้านคือ การจัดการดูแลบ้านและลูก ๆ ถ้าขายปลาด้วยอาจทำให้หน้าที่
 หลักบกพร่องไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง

แผนภาพที่ 19
 แสดงบทบาทผู้หญิงในอาชีพประมง

5.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของเรือและลูกน้อง

ในการออกทะเลแต่ละครั้ง เจ้าของเรือไม่สามารถออกเรือเพียงลำพังได้ เขาจะต้องอาศัยลูกน้องเรือช่วยในการวางอวน และยกอวนขึ้นจากน้ำ ซึ่งเป็นงานหนักไม่สามารถยกอวนขึ้นจากน้ำเพียงคนเดียวได้ จึงต้องมีลูกน้องเรือ 1 – 2 คน เป็นผู้ช่วยในการออกหาปลาในทะเล ในชุมชนบ้านแสนสุขมีเรือทั้งหมด 79 ลำ มีเพียง 20 ลำ ที่ใช้ลูกน้อง 2 คน เหตุที่นิยมใช้ลูกน้องเพียงคนเดียวเนื่องจากส่วนแบ่งจากการหาปลาจะน้อยลงถึงครึ่งหนึ่งหากมีลูกน้อง 2 คน การที่เจ้าของเรือและลูกน้องเรือทำงานร่วมกันทุกวันและตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน ทั้งในเรื่องภัยธรรมชาติ ความไม่แน่นอนของจำนวนสัตว์น้ำที่จับได้อันส่งผลถึงรายได้ที่ไม่สามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้เจ้าของเรือและลูกน้องมีความสัมพันธ์ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันในสถานการณ์ต่าง ๆ ความเข้าใจและความสนิทสนมกันนี้ เป็นมิตรภาพที่เกิดขึ้นทั้งในอาชีพประมงและอาจส่งผลให้เจ้าของเรือและลูกน้องมีอาชีพเสริมร่วมกันอีกด้วย จากการศึกษาภาคสนามที่ชุมชนบ้านแสนสุขพบว่า มีเจ้าของเรือ 15 คน ปลุกพี่ชอายุสั้นเป็นอาชีพเสริมร่วมกับลูกน้องเรือของตน พวกเขาจะใช้เวลาในตอนเย็น หลังจากพักผ่อนในตอนกลางวัน ช้อนรถจักรยานยนต์ไปยังสวนที่อยู่ไกลออกไป ดูแลสวนสัก 1 – 2 ชั่วโมง จึงกลับบ้านและยังมีเจ้าของเรืออีก 7 คน ที่รับจ้างกรีดยางสวนเดียวกับลูกน้อง นอกจากนี้ยังมีกรณีที่เจ้าของเรือและลูกน้องเลิกอาชีพประมงหันมาทำสวนยางพาราร่วมกัน

5.1.6 ทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมง

ทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมงหมายถึง เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำ นับตั้งแต่ เรือ เครื่องยนต์ติดเรือ อวน และอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับอวน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องซื้อมาจากตลาดภายนอกชุมชนทั้งสิ้น ราคาของอุปกรณ์การประมงแต่ละชิ้นมีราคาสูงมากเมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้จากการทำประมง ดังจะเห็นรายละเอียดจากตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงอัตราการลงทุนครั้งแรกที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมงสำหรับเรือท้ายตัดขนาด
 แนะ 12

รายการ	ราคา
เรือท้ายตัด	50,000
เครื่องยนต์ติดท้ายเรือ	40,000
ค่าตั้งเครื่องยนต์และท่าทางเสือ	5,000
อวนสำเร็จรูป ผืนละ 240	
อุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับอวน 110 (ต่อผืน) (ทุ่น, เชือกอวน, ดินทุก)	
อวนแถวละ 20 ผืน 4 แถว (240 + 110 X 20 X 4)	28,000
รวม	123,000

จากตารางจะเห็นได้ว่าต้นทุนในการประกอบอาชีพประมงสูงมาก ไม่มีชาวประมงคนใดในชุมชนบ้านแสนสุขจะมีเงินทุนมากขนาดนี้ นอกจาก "เจ้าแก้ว" ชาวประมงทุกคนจึงเริ่มต้นจากการติดต่อขอให้เจ้าแก้วลงทุนให้ จากนั้นจึงค่อยผ่อนชำระ โดยชาวประมงจะต้องปฏิบัติตัวอยู่ในข้อตกลงของเจ้าแก้ว ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

นอกจากการลงทุนในครั้งแรกแล้ว ในการออกเรือยังต้องมีรายจ่ายเบ็ดเตล็ดอีกหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น ค่าน้ำมันดีเซลที่ใช้ในการเดินเรือประมาณ 70 บาทต่อวัน และค่าน้ำแข็งที่ใช้แช่ปลา ราคาของน้ำแข็งจะแตกต่างกันในแต่ละที่ ถ้าซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้านจะขายแข่งละ (ประมาณ 30 กิโลกรัม) 60 บาท ในตลาดของอำเภอจะนะขายแข่งละ 40 บาท ส่วนที่อำเภอหาดใหญ่เหลือเพียงแข่งละ 30 บาท ราคาของน้ำแข็งที่แตกต่างกันมากนี้ทำให้ชาวประมงพยายามซื้อน้ำแข็งใส่ถังพลาสติกมาจากหาดใหญ่ทุกครั้งที่มีโอกาสฝากคนที่มียอดซื้อ หรือถ้ามีรถไปแค่อำเภอจะนะก็จะรีบฝากทันทีเพราะมีโอกาสน้อยที่จะได้น้ำแข็งจากอำเภอหาดใหญ่ ตามปกติจะต้องเสียค่าขนน้ำแข็งให้เจ้าของรถแข่งละ 10 บาท แต่ยังมีว่าถูกถ้าเทียบกับราคาที่ขายในหมู่บ้าน ถ้าฝากซื้อจากที่อื่นไม่ได้ ชาวประมงจำเป็นจะต้องซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้าน ซึ่งมีน้ำแข็งขายเพียง 2 ร้าน ร้านแรกจะอยู่ติดกับ

บ้านผู้ใหญ่น้ำบ้าน ใกล้กับบริเวณที่จอดเรือ ร้านนี้จะขายเฉพาะน้ำแข็ง น้ำดื่ม และน้ำมันเท่านั้น โดยจะรับมาจากอำเภอหาดใหญ่อีกทอดหนึ่ง ส่วนร้านขายน้ำแข็งอีกร้าน คือบ้านเก่าแก่ออ ที่มีขายทุกอย่างที่เกี่ยวกับการทำประมงและสวนยางพารา ทั้งสองร้านจะมีน้ำแข็งจำกัด ในบางวันน้ำแข็งจึงไม่พอกับความต้องการ ชาวประมงที่ซื้อน้ำแข็งไม่ทัน จำเป็นต้องซื้อน้ำแข็งยูนิคดูละ 5 บาท ไปแช่ปลาแทน การใช้น้ำแข็งยูนิคจะแพงกว่าหลายเท่าตัว ชาวประมงจึงซื้อเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ทุกครั้งที่ออกเรือชาวประมงต้องเตรียมน้ำแข็งไปด้วยประมาณ 2 เซ่ง เพื่อแช่ให้ปลาสด ไม่เน่าเสียก่อนถึงฝั่ง

ต้นทุนในการออกทะเลนับวันจะยิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามราคาของตลาดแต่ทรัพยากรทางทะเลกลับเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ลดลงจากในอดีตมาก ชาวประมงต้องออกทะเลไปไกลขึ้น ทำให้เสียค่าน้ำมันเพิ่มขึ้น ถึงแม้ชาวประมงจะใช้ความพยายามมากขึ้น แต่พวกเขากลับพบกับความผิดหวังบ่อยครั้งขึ้น ในบางช่วงพวกเขาจับปลาได้เพียง 2 - 3 กิโลกรัม ไม่คุ้มแม้แต่ค่าน้ำมันที่เสียไป

อย่างไรก็ตาม คำว่า กำไร - ขาดทุน ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับชาวบ้านเท่ากับความภาคภูมิใจที่ได้ประกอบอาชีพประมงสมกับเป็นลูกทะเลเหมือนกับบรรพบุรุษของเขา

5.1.7 รายได้และการแบ่งรายได้ที่ได้จากการออกเรือ

การออกเรือของชุมชนบ้านแสนสุข แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเดือนมีนาคม - ตุลาคม และช่วงมรสุมระหว่างเดือนพฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ ในช่วงมรสุมจะมีกุ้งมาก ทั้งกุ้งแชบ๊วย กุ้งเปลือกแข็ง และกุ้งหวายขาว ชาวประมงจะต้องเปลี่ยนจากอวนเอ็นที่ใช้ดักปลา มาเป็นอวน 3 ชั้นเพื่อดักกุ้งแทน กุ้งจะมีราคาสูงกว่าปลามาก ในขณะที่กุ้งขนาดใหญ่ขายได้กิโลกรัมละ 250 - 380 บาท กุ้งขนาดกลางกิโลกรัมละ 120 - 180 บาท กุ้งตัวเล็กกิโลกรัมละ 80 - 100 บาท ปลาจะขายได้ราคาสูงสุดเพียงกิโลกรัมละ 30 บาทเท่านั้น แต่โดยเฉลี่ยจะได้ราคากิโลกรัมละ 20 บาท ราคาที่กล่าวมาเป็นราคาที่ชาวประมงขายให้คนกลาง ซึ่งกว่าจะถึงมือผู้บริโภคราคาจะสูงขึ้นกว่านี้อีกมาก การขายกุ้งจะสร้างรายได้ให้แก่คนกลางได้มากกว่าขายปลาที่จับได้ปริมาณมากแต่กำไรน้อย อีกทั้ง

ยังมีปัญหาเรื่องตลาดที่ในบางช่วงไม่สามารถรองรับปลาจำนวนมากจากเรือประมงพื้นบ้านและเรืออวนลากขนาดใหญ่ได้ ปัญหาในเรื่องราคา ความไม่แน่นอนของปริมาณปลาที่จับได้และปัญหาความต้องการของตลาดรับซื้อปลาที่มีจำกัด ทำให้ได้แก่หรือผู้ที่ลงทุนให้ชาวประมงเลือกที่จะรับซื้อกุ้งเพียงอย่างเดียว ส่วนปลาชาวประมงจะขายให้กับแม่ค้าเจ้าประจำแทน

การแบ่งรายได้ที่ได้จากการออกเรือหากุ้งและหาปลาจะมีหลักเกณฑ์การแบ่งระหว่างเจ้าของเรือและลูกน้องที่แน่นอน คือรายได้ที่ได้จากการขายกุ้งหรือปลาที่จับมาได้จะถูกหักค่าน้ำมันและน้ำแข็งออกก่อน จากนั้นจึงแบ่งให้ลูกน้อง 30 % ถ้ามีลูกน้อง 2 คน จะได้รับส่วนแบ่งคนละ 25 % ในกรณีที่เป็นญาติกันมักจะได้รับส่วนแบ่งน้อยกว่าเกณฑ์ปกตินี้เล็กน้อย ส่วนคนที่มีความสามารถมาก ๆ เก่งในเรื่องการประมงอาจได้รับส่วนแบ่งมากกว่านี้หรือตามแต่จะตกลงกัน

ในส่วนของข้อตกลงระหว่างเจ้าของเรือและได้แก่จะถูกกำหนดไว้อย่างหลวม ๆ ว่า เจ้าของเรือจะต้องขายกุ้งให้กับได้แก่เท่านั้น ถึงแม้ว่าราคาที่ได้แก่ให้จะต่ำกว่าราคาท้องตลาด ประมาณกิโลกรัมละ 10 - 80 บาท สำหรับเงินที่ได้แก่ลงทุนให้ในตอนแรกนั้นจะถูกหักเป็นระยะ ๆ ในช่วงมรสุม

การหักเงินต้นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของได้แก่ โดยเฉลี่ยได้แก่จะหักปีละประมาณ 10,000 บาท ในปีแรก ๆ จะถูกหักมากกว่าในช่วงหลังที่กำลังจะหมดหนี้สินกัน ซึ่งในช่วงหลังนี้ได้แก่แทบจะไม่หักเงินต้นเลย เพื่อชะลอให้ชาวประมงขายกุ้งให้กับตนต่อไป นอกจากนี้ในกรณีที่ชาวประมงเป็นคนขี้เกียจ ไม่ค่อยออกทะเล ได้แก่จะพยายามหักเงินต้นให้มากที่สุด ในปัจจุบันเมื่อถึงหน้ากุ้ง ได้แก่จะหักเงินที่ขายกุ้งได้ออกประมาณ 30 - 40 % ทุกวัน การทำเช่นนี้ทำให้ชาวประมงบางส่วนไม่พอใจ เนื่องจากเจ้าของเรือจะมีรายได้ลดลงอย่างมาก รายได้จะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ที่ใกล้เคียงกันมาก คือ ลูกน้อง 30 % - 50 % ได้แก่อีก 30 - 40 % ส่วนที่เหลืออีกเพียงเล็กน้อยจึงจะตกเป็นของเจ้าของเรือ ในอดีตได้แก่จะมีการอะลุ่มอล่วยมากกว่านี้ เนื่องจากสัตว์น้ำในทะเลอุดมสมบูรณ์มากกว่าในปัจจุบัน จับได้ครั้งละมาก ๆ ประกอบกับต้นทุนในการผลิตต่ำกว่าปัจจุบันที่ได้แก่ต้องกู้เงินจากบริษัทเงินทุนเพื่อลงทุนให้ชาวประมงอีกทอดหนึ่ง ดอกเบี้ยจากบริษัทเงินทุนเป็นตัวบีบให้ได้แก่หักเงินจากเจ้าของเรือมากขึ้น ถึงแม้ในวันที่เจ้าของเรือจำเป็นต้อง

ใช้เงิน ด้ก้าแก้อาจทำได้เพียงหักเงินลดลงจากปกติเพียงเล็กน้อย หรืออาจหักเงินตามปกติโดยไม่สนใจคำขอของชาวประมงเลย ในกรณีที่ชาวประมงยังค้างเงินต้นอีกมาและเป็นคนขี้เกียจออกเรือ

รายได้ที่ได้จากการประมงพื้นบ้านเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน มีความแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละวัน บางวันอาจหาปลาได้เพียง 1 - 2 กิโลกรัม และยังเป็นปลาตัวเล็กหรือปลาเสีย ปลาไม่ดีพวกนี้จะเรียกว่า "ปลาไก่" ปลาประเภทนี้จะถูกนำไปป่นเป็นอาหารไก่ ราคาถูกมากเพียงกิโลกรัมละ 3 บาท แต่ในบางวันชาวประมงอาจหาปลาได้มากถึง 700 กิโลกรัม ในวันที่หาปลาได้มากก็มักจะหาได้มาเหมือนกันทุก ๆ ลำ ทำให้ราคาต่ำลง รายได้ในวันที่หาปลาได้มากประมาณวันละ 5,000 - 7,000 บาท ส่วนรายได้จากการหากุ้งในช่วงที่ได้มากอาจมีรายได้ถึงวันละ 35,000 - 40,000 บาท แต่ในบางปีชาวประมงอาจหาปลาหรือกุ้งได้มากเพียง 1 - 2 วัน เท่านั้น โดยเฉลี่ยแล้วรายได้จากการออกทะเลหาปลาและกุ้ง ประมาณวันละ 100 - 500 บาท เงินจำนวนนี้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายภายในบ้านแต่ไม่สามารถเหลือเป็นเงินออมสำหรับครอบครัวได้เนื่องจากครอบครัวชาวมุสลิมสมาชิกหลายคน จึงมีค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งในระยะหลังทรัพยากรทางทะเลเสื่อมโทรมลงมาก บางช่วงจึงหาปลาไม่ได้ติดต่อกันหลายวัน เงินเก็บที่มีอยู่เล็กน้อยก็หมดไปเรื่อย ๆ ทำให้ต้องไปหยิบยืมจากด้ก้าแก่อ เพิ่มภาระหนี้สินและความรู้สึกเป็นหนี้ บุญคุณ มากยิ่งขึ้น

5.1.8 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชาวประมงและด้ก้าแก่อ

คำว่า "ด้ก้าแก่อ" เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ที่ให้การอุปถัมภ์ชาวประมง ซึ่งคนที่ทำหน้าที่ด้ก้าแก่อคนแรกในชุมชนเป็น คนจีน ทำให้ชาวบ้านเรียกติดปากมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งในปัจจุบัน ด้ก้าแก่อไม่จำกัดเฉพาะชาวจีนเท่านั้น ชาวมุสลิมที่ทำหน้าที่นี้ก็เรียกด้ก้าแก่อเช่นกัน การนับถือศาสนาของด้ก้าแก่อมีผลต่อการเชื่อถือและความไว้วางใจของชาวประมง กล่าวคือชาวประมงจะเชื่อถือและไว้วางใจด้ก้าแก่อที่นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าด้ก้าแก่อที่นับถือศาสนาอื่น

พื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงและด้ก้าแก่อ คือการที่ชาวประมงไม่มีเงินทุนที่จะซื้ออุปกรณ์การจับสัตว์น้ำ พวกเขาไม่มีทางเลือกหากต้องการประกอบอาชีพการประมง อาชีพนี้จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการใช้เงินทุนก้อนใหญ่ที่พวกเขาไม่เคยมีเลยในชีวิต และมองไม่เห็นหนทางที่

จะหามาได้ เขาจำเป็นต้องกลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์ซึ่งพวกคนที่มีฐานะดีและพร้อมที่จะลงทุนให้ ซึ่งเขาเรียกคนพวกนี้ว่า “เจ้าแก”

ความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ฝ่ายจะเริ่มต้นจากการที่ ชายหนุ่มในหมู่บ้านที่ต้องการประกอบอาชีพประมงจะมาติดต่อกับเจ้าแกลงทุนให้ แต่ก็ไม่น่าแน่นอนเสมอไปอาจตรงกันข้ามคือ เจ้าแกอาจเป็นฝ่ายทาบทามคนหนุ่มในหมู่บ้านที่มีลักษณะนิสัยดี ขยันเอาการเอางาน มาช่วยออกทะเลให้ ทั้งนี้เจ้าแกจะต้องมั่นใจได้ว่าผู้รับอุปถัมภ์ของเขาจะไม่หลบหนีหากเขาลงทุนให้ ชาวบ้านในชุมชนบ้านแสนสุขโดยมากจะรู้จักกันเป็นอย่างดี พวกเขาจะถูกเชื่อมโยงกันด้วยมิตรภาพและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ จึงเป็นเรื่องยากที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ที่จะหลบหนี การที่ชาวบ้านในชุมชนทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี จึงเกิดกรณีที่เจ้าแกปฏิเสธการให้การอุปถัมภ์กับชาวบ้านบางคนที่เขาเห็นว่าเป็นคนซื่อเกียจ เกเร หรือไม่เอาด่ามัน กรณีแบบนี้จะทำให้คนที่ถูกปฏิเสธรู้สึกเสียหน้าเป็นอย่างมาก เขาและครอบครัวซึ่งอาจรวมไปถึงญาติ ๆ ของเขาจะโกรธ และแสดงออกถึงความไม่พอใจอย่างออกนอกหน้า เจ้าแกจะโดนกล่าวหาว่าเป็นคนใจดำไม่เปิดโอกาสให้กับคนจน แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรรุนแรงมากไปกว่าการนินทา

เจ้าแกและชาวประมงจะตกลงกันอย่างง่าย ๆ บนพื้นฐานของความไวใจ ในอดีตจะตกลงกันด้วยปากเปล่าไม่จำเป็นต้องใช้สัญญาที่เป็นทางการ แต่ในระยะหลังมีการทำสัญญาคู่ยืมเป็นลายลักษณ์อักษรบ้างในบางราย สัญญาดังกล่าวจะไม่มีรายละเอียดใด ๆ นอกจากชื่อของชาวประมงและจำนวนเงินที่เขาได้รับ ในสัญญาไม่มีการระบุดอกเบี้ยหรือข้อตกลงอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นผลมาจากหลักความเชื่อของศาสนาอิสลาม ที่กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจนในเรื่องดอกเบี้ย หรือริบา ในคัมภีร์อัลกุรอานที่กล่าวถึง ดอกเบี้ยว่า “ ริบา นั้นเป็นโทษใหญ่ ศาสนาไม่อนุญาตโดยเด็ดขาด ไม่มี ความผิดฐานใดที่เป็นการทำสงครามกับอัลลอฮ์และรَسُولของพระองค์ นอกจากความผิดฐานริบา เท่านั้น จึงเข้าใจได้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับริบานั้น เป็นผู้ที่มิอาจรัย กล่าวคือ เป็นผู้ที่จะประสบกับความผิดหวังในอันปลาย” (อะหมัดติรมีซีฮ์ อะบูดาวูด, 2539 : 19) ด้วยเหตุนี้ในสัญญาคู่ยืมจึงไม่มีการระบุถึงเงินที่เพิ่มขึ้นจากเงินทุนที่เจ้าแกให้ยืม แต่เป็นที่เข้าใจกันดีว่า ชาวประมงจะต้องขายกุ้งที่เขาได้ทั้งหมดให้กับเจ้าแกด้วยราคาที่เจ้าแกเป็นผู้กำหนด จะมีข้อยกเว้นในรายที่เจ้าแกลงทุนให้ไม่ถึง 10,000 บาท ชาวประมงพวกนี้จะขายกุ้งให้เจ้าแกโดยได้ราคาที่ดีกว่า เจ้าแกจะจัดชาวประมงกลุ่มนี้

อยู่ในพวก "เรือนอก" การหักเงินทุนคืน จะขึ้นอยู่กับความพอใจของชาวประมง ถ้าแก่มักจะเอาใจพวกที่ค้างเงินน้อย ๆ เสมอ เพราะกลัวว่าถ้าหมดหนี้สินกันแล้วจะเอากุ้งไปขายให้กับคนอื่นทำให้ได้แก่ขาดรายได้ การที่ชาวประมงจะอยู่ในกลุ่มเรือนอกได้จะต้องมีทุนส่วนตัวพอสมควร อย่างน้อยต้องมีเรือและอวนอีกครั้งหนึ่งเป็นของตัวเอง รูปแบบดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับชาวประมงส่วนมาก สิ่งที่เป็นไปได้ในการเป็นเรือนอก คือการที่พวกเขาจะต้องผ่อนชำระคืนเงินของให้แก่ให้เร็วที่สุด เท่าที่เคยปรากฏในชุมชน ชาวประมงสามารถคือเงินให้แก่ทั้งหมดได้ภายใน 2 ปี การเป็นเรือนอกได้เร็ว หมายถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้หมายถึงการเป็นอิสระในการขายกุ้ง เขายังคงต้องขายกุ้งให้ให้แก่เช่นเดิมแต่ได้รับอภิสิทธิ์เหนือคนอื่นเล็กน้อย

ให้แก่ของชุมชนบ้านแสนสุขในปัจจุบันเป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม มีจำนวน 3 คน คือให้แก่สอ ให้แก่ชล และให้แก่ประเวศ ในจำนวนนี้ให้แก่สอมีผู้รับอุปถัมภ์มากกว่าครึ่งของเรือทั้งหมดในหมู่บ้าน จากเรือทั้งหมด 79 ลำ ขึ้นอยู่กับให้แก่สอ มากถึง 55 ลำ อีก 10 ลำเป็นของให้แก่ชล 4 ลำเป็นของให้แก่ประเวศ และเป็นอิสระไม่ขึ้นกับให้แก่คนใด 10 ลำ สำหรับเรือชาวประมงจากจังหวัดปัตตานีที่มามาหากุ้งเฉพาะช่วงมรสุมที่ชุมชนบ้านแสนสุขนี้ มีจำนวนไม่แน่นอนในแต่ละปี แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะมีประมาณ ปีละ 20 -30 ลำ ในอดีตเรือจากปัตตานีจะขึ้นอยู่กับป่าแข็ง หลังจากป่าแข็งเลิกทำเพราะพวกหลาน ๆ ที่ช่วยทำไม่รับผิดชอบ การจัดการต่าง ๆ ผิดพลาดมากขึ้นอาจเนื่องมาจากการที่ป่าแข็งอายุมากขึ้น เรือจากจังหวัดปัตตานีบางส่วนจึงหันมาขึ้นอยู่กับให้แก่สอ บางส่วนเป็นอิสระจะเลือกขายให้กับคนที่ให้ราคาดีที่สุด

ให้แก่สอเริ่มต้นการประกอบอาชีพซื้อขายสัตว์น้ำตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ในตอนแรกเริ่มจากการนำปลาของเรือตัวเองไปขายที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพียงลำเดียวก่อน โดยอาศัยรถของป่าแข็งที่รับปลาไปขายเช่นกัน ให้ค่าบรรทุกปลาเที่ยวละ 10 บาท การที่เริ่มนำปลาไปขายเองนี้มีสาเหตุมาจาก ชีวิตในวัยเด็กของให้แก่สอ ต้องออกจากโรงเรียนหลังจากจบป.4 มาช่วยพ่อออกเรือ เขารู้ดีถึงความยากลำบากของชีวิตชาวประมง และไม่ต้องการเป็นเช่นนี้ไปตลอด สิ่งเดียวที่เขาจะรู้ว่าจะทำให้มีรายได้ดีขึ้น คือการนำปลาไปขายที่อำเภอเมืองเอง ถึงแม้ว่ามันจะทำให้เขาเสียเวลาและลำบากมากขึ้น แต่ผลที่ได้ก็นั่นเกินคุ้มสำหรับเขา ภายใน 1 ปี เขาสามารถซื้อเรือลำใหม่ โดยให้หลานของเขาทำหน้าที่ออกเรือและนำปลามาขายให้กับเขา และในปีถัดไปเรือของเขาก็เพิ่มขึ้นอีกลำ หลานของเขา

อีกเช่นกันที่เป็นผู้ออกเรือให้ ปลาที่หาได้จากเรือ 3 ลำของเค้าแก่สอ สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำเมื่อเขาเอาไปขายที่ตลาดในอำเภอเมือง ฐานะของเขาดีขึ้นเรื่อย ๆ จนในปีพ.ศ. 2527 เขาตัดสินใจเลิกออกเรือเองหันมาประกอบอาชีพค้าขายสัตว์น้ำเพียงอย่างเดียว และในช่วงนี้เองเขาเริ่มลงทุนให้กับคนที่ต้องการทำประมง เริ่มจากในหมู่บ้าน ๆ ของเขาที่มีอยู่ในหมู่บ้านมากมาย โดยจะไม่มีการแข่งขันของเค้าแก่คนอื่นที่มีอยู่ก่อน และถ้าลูกน้องของเค้าแก่คนอื่นนำสัตว์น้ำมาขาย จะไม่รับซื้อโดยเด็ดขาด การทำเช่นนี้ทำให้เค้าแก่สอไม่มีปัญหากับเค้าแก่ที่มีอยู่ก่อนแล้ว

หลักเกณฑ์สำคัญที่เค้าแก่สอใช้พิจารณาเลือกผู้รับอุปถัมภ์ คือจะต้องเป็นคนในชุมชนบ้านแสนสุข หรือคนที่มาออกเรือที่ชุมชน เช่นพวกบัณฑิตานี่มาเป็นประจำทุกปี และที่สำคัญที่สุดคือจะต้องเป็นคนขยัน เอาการเอางาน ถ้ารู้ว่าขี้เกียจจะไม่ลงทุนให้โดยเด็ดขาด เนื่องจากมีบทเรียนจากที่ผ่านมา ชาวประมงบางคนไม่ยอมออกเรือ นอนอยู่ที่บ้านเฉย ๆ เค้าแก่ได้เพียงแค่ตักเดือน จะบังคับให้เขาออกเรือก็ไม่ได้ การที่ผู้รับอุปถัมภ์ประพฤติตัวเช่นนี้ทำให้เค้าแก่เสียหายมาก นอกจากจะไม่มีกุ้งมาขาย เรือและอุปกรณ์ต่าง ๆ นับวันจะเสื่อมสภาพลงเรื่อย ๆ ในรายที่ทนไม่ไหว เค้าแก่จะยึดเรือกลับมาไว้ที่บ้านและหาคนมาออกเรือแทน เคยมีกรณีแบบนี้มา 6 รายแล้ว เค้าแก่สอเป็นคนกลางที่มีเรือขึ้นมากที่สุดนับตั้งแต่มีอาชีพนี้ขึ้นมาในชุมชนบ้านแสนสุข ในปีพ.ศ. 2529 เค้าแก่สอมีเรือมากถึง 67 ลำ เหตุที่ปัจจุบันมีจำนวนเรือลดลง มาจากการที่ชาวประมงพยายามปลดหนี้ที่ค้างเค้าแก่หันไปประกอบอาชีพอื่นแทน เป็นเวลา 5 ปีมาแล้วที่เค้าแก่สอเลิกลงทุนให้ชาวประมงที่จะเริ่มต้นใหม่ เนื่องจากท้องทะเลในปัจจุบันขาดความอุดมสมบูรณ์ ปริมาณสัตว์น้ำลดลงมาก แต่ดอกเบี้ยจากการกู้เงินตามธนาคารและบริษัทเงินทุนต่าง ๆ กลับสูงขึ้น ทำให้เค้าแก่ต้องรับภาระมากขึ้น ในปัจจุบันรายได้หลักของเค้าแก่สอมาจากการทำสวนยางและรับซื้ออย่างมากกว่าการรับซื้อสัตว์น้ำ แต่ที่ยังต้องรับซื้อสัตว์น้ำอยู่เพราะชาวประมงยังค้างหนี้สินอยู่อีกมาก และเค้าแก่ไม่กล้าทวงคืนเพราะความเป็นญาติกัน

ส่วนเค้าแก่ประเวศนั้น เริ่มต้นจากการขายปลาของเรือตนเองก่อนเช่นเดียวกับเค้าแก่สอ ในระยะหลังจึงเริ่มลงทุนให้คนอื่น เค้าแก่ประเวศมีเรือน้อยที่สุดในบรรดาเค้าแก่ด้วยกันคือมีเรือเพียง 4 ลำ สำหรับเค้าแก่ชลเริ่มประกอบอาชีพคนกลางเมื่อ 6 ปีที่ผ่านมาเอง นับเป็นเค้าแก่คนหลังสุด เค้าแก่ชลหรือก้านันชล เป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านและคนนอกหมู่บ้านเป็นอย่างดี ปัจจุบันอายุ 60 ปี

เคยประกอบอาชีพมาหลายอย่าง นับตั้งแต่เป็นลูกน้องเรือ เจ้าของเรือ ดำน้ำจับปลาในโป๊ะ ทำสวน ยางพารา รับจ้างกรีดยาง ขายนกเขา เลี้ยงปลาตุก เลี้ยงวัว ชื่อ - ชายที่ดิน อีกทั้งยังเคยเป็นผู้ใหญ่ บ้านและกำนันอีกด้วย การที่เค้าแก่ชลมีอาชีพที่หลากหลายต่างจากชาวบ้านคนอื่น ๆ ในชุมชนที่มัก จะยึดอาชีพใดอาชีพหนึ่งเป็นหลัก เค้าแก่ชลได้เล่าให้ฟังว่า "เราลำบากมาตั้งแต่เด็ก ๆ ลำบากมากกว่าใครในหมู่บ้านก็ว่าได้ แต่เรามีความคิดพยายามมองผู้ใหญ่ว่าเขาทำอะไรถึงได้มี (รวย) ไปดูคนที่อื่นบ้างว่าเขาทำอะไรกัน เห็นอะไรดีเราก็ทำอย่างเขา" (ชล นิรัญวิริยะ. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2542) จากการที่เค้าแก่ชลมีอิทธยาสัยดี ขยันทำงาน และปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศาสนาอิสลาม โดยตลอดทำให้เขาได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันในปีพ.ศ. 2525 การเป็นกำนันนานถึง 6 ปี ทำให้เค้าแก่ชลเป็นที่รู้จักของคนในละแวกนั้นเป็นอย่างดี ในระยะนี้เองเขาเริ่มชื่อ - ชายที่ดิน และเลี้ยงนกเขาชวาจนประสบความสำเร็จ นกเขาของเค้าแก่ชลมีชื่อเสียงมาก คนจากต่างถิ่นแวะเวียน เข้ามาดูเป็นประจำ นกบางตัวมีราคาถึง 4 แสนบาท จากนั้นในปี พ.ศ. 2536 เค้าแก่ชลรับช่วงการ เป็นเค้าแก่ต่อจากเค้าแก่ฝั่งจะนะที่อยู่ตรงข้างฝั่งคลอง การรับช่วงต่อนี้เค้าแก่ชลเสียให้เค้าแก่คนเก่า ลำละ 40,000 บาท แต่สภาพเรือจริง ๆ แล้วขายได้ประมาณ 20,000 บาท เงินที่เกินไปแลกกับการ รับซื้อสัตว์น้ำราคาถูกจากชาวประมง เรือที่รับช่วงมาเป็นของชาวประมงภายในชุมชน 10 ลำ เป็น ของอำเภอจะนะอีก 10 ลำ ในตอนแรกเค้าแก่รับซื้อทั้งปลาและกุ้ง แต่โดนต่อว่าจากชาวประมงมาก หารว่าเค้าแก่หน้าเลือด กดราคาทั้งปลาและกุ้ง เค้าแก่คนอื่นรับซื้อเฉพาะกุ้ง เค้าแก่ชลให้เหตุผลว่า การรับซื้อปลาทำให้มีรายได้มากขึ้น ถ้าจะต้องลงทุนให้อีกก็ให้อย่างเต็มใจ เพราะได้รายได้จากการ รับซื้อสัตว์น้ำตลอดปี ถ้าซื้อเฉพาะกุ้งมีรายได้อย่างเดียว 3 - 4 เดือนต่อปียิ่งในระยะหลังจับกุ้งได้ น้อยทำให้เค้าแก่ขาดรายได้ไปมาก ในปัจจุบันเค้าแก่ชลอยากเลิกอาชีพนี้ เพราะขาดทุนและมี ปัญหาจุกจิกกวนใจมาก ถ้าใจดีเกินไปก็เป็นเค้าแก่ไม่ได้ ชาวประมงในปัจจุบันไม่ซื้อตรงเหมือนใน อดีต บางคนเกร ไม่ปฏิบัติตัวให้อยู่ในกรอบของศาสนา มีข้อต่อร้องมากขึ้น นอกจากไม่ยอมขายปลา ให้เค้าแก่แล้ว กุ้งที่หามาได้ก็ลอบนำไปขายกับคนอื่น ทำให้เค้าแก่รู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ อยากจะเลิก อาชีพนี้ แต่ทำไม่ได้เพราะชาวประมงยังค้างหนี้สินอยู่และไม่สามารถหาเงินสดมาชดใช้ให้ได้ เค้าแก่ ชลได้ถ่ายทอดความรู้สึกและสรุปความสัมพันธ์ระหว่างเค้าแก่และชาวประมงเจ้าของเรือในอดีตและ ปัจจุบันไว้อย่างน่าฟังว่า "แต่ก่อนตอนเราเป็นลูกน้อง เค้าแก่รู้สึกว่าเขามีบุญคุณ เขาสร้างอาชีพให้ ถึงจะติดกันกับเค้าแก่คนอื่น แต่ก็ไม่เคยขายให้กัน การนอกใจกันไม่เคยปรากฏถึงอยากได้เงินมาก ๆ แต่เมื่อนึกถึงบุญคุณความโลกก็หายไป ผิดกับเดี๋ยวนี้ คนเกรมีมาก ว่าเค้าแก่ยังไม่พอยังแอบขาย

ให้คนอื่นอีก เราได้แต่นึกว่าพลาดไปแล้ว เลยตามเลยไม่เอาเรื่องกับเขาหรอก" (ชล หิรัญวิริยะ. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2542)

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกของชาวประมงในชุมชนบ้านแสนสุขยอมรับได้แก่ทั้ง 3 คน ในเรื่องความสามารถส่วนตัว ที่เริ่มมาจากชาวประมงเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่สามารถยกฐานะให้ดีขึ้นจนเป็นได้แก่ได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันได้แก่ทั้ง 3 คน จะไม่มีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนแต่พวกเขาเป็นที่ยอมรับจากคนภายนอกมากกว่าชาวประมงทั่วไป เขาเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจต่อรองกับคนอื่น ไม่ว่าจะ เป็นแม่ค้าในตลาดหรือเจ้าหน้าที่จากอำเภอ ได้แก่มักมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่ของทางราชการและผู้นำนอกชุมชน นอกจากนี้คนในหมู่บ้านยังสามารถพึ่งพาได้แก่ได้หากเดือดร้อนในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องเงิน ชาวบ้านมักเลือกที่จะยืมเงินได้แก่ก่อนญาติตัวเองเสมอ เนื่องจากสนิทสนมกับได้แก่และยังมั่นใจได้ว่าได้แก่มีเงินให้ยืมอย่างแน่นอน สิ่งสำคัญอีกประการที่ทำให้เขาเป็นที่ยอมรับในชุมชน คือการเสียสละให้กับส่วนรวมโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ได้แก่จะถูกคาดหวังจากชาวบ้านว่าเขาจะบริจาคเงินจำนวนมากกว่าคนอื่น ๆ ได้แก่ทั้ง 3 คน ก็ปฏิบัติตัวเช่นนี้มาโดยตลอด เมื่อมีงานในหมู่บ้านได้แก่จะบริจาคเงินให้กับเจ้าภาพมากที่สุดเช่นกัน การแสดงความคิดเห็นของได้แก่จะเป็นที่รับฟังจากชาวบ้านเสมอ ได้แก่มักจะมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นกรรมการมัสยิดหรือกรรมการโรงเรียน แต่ได้แก่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลในการจัดการเรื่องต่างๆ มากไปกว่ากรรมการคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน มีเพียงชาวประมงส่วนน้อยที่ไม่ให้เกียรติกับได้แก่ มองว่าเป็นผู้เอาเปรียบและกดราคาชาวประมงที่ไม่มีทางสู้ ชาวประมงส่วนมากมีความคิดในเชิงบวกกับได้แก่ มองว่าได้แก่เป็นผู้สร้างอาชีพ และมีบุญคุณกับพวกเขา ดังที่บังโสดเคยเล่าให้ฟังว่า " ชาวประมงที่นี้เกือบทุกคนคิดว่าได้แก่มีบุญคุณ เขาเป็นผู้สร้างอาชีพให้พวกเรา เริ่มต้นให้เราทุกอย่าง พ่อแม่ของเรายังให้เราไม่ได้เหมือนที่ได้แก่ให้ เราจะไม่รักไม่เชื่อฟังเขาได้อย่างไร " (วีระศักดิ์ มะประสิทธิ์. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2541)

5.2 อาชีพทำของทะเล

เมื่อพูดถึงอาชีพประมงมักนึกถึงกันเฉพาะการออกเรือหาปลาซึ่งจำกัดเฉพาะในหมู่ผู้ชาย น้อยคนนักที่จะนึกถึงกิจกรรมหลังจากนั้น สัตว์น้ำที่หามาได้บางส่วนจะถูกนำมาแปรรูปก่อนออก

จำหน่าย เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับผู้หญิงในชุมชน การแปรรูปสัตว์น้ำมีหลายวิธี เช่น การดองเค็ม ตากแห้ง นำมาทำเป็นกะปิและบูด เป็นต้น วิธีการเหล่านี้นอกจากจะทำให้สัตว์น้ำขายได้ราคาสูงขึ้นแล้ว ยังเป็นการถนอมอาหารที่ดี เหมาะกับช่วงเวลาที่ได้ปลามาก ขายภายในวันเดียวไม่หมด จำเป็นต้องแบ่งบางส่วนไปทำปลาแห้งและปลาเค็มบ้างเพื่อพยุगरาคาไม่ให้ราคาต่ำเกินไป

การทำปลาแห้งเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมากกว่าการถนอมอาหารด้วยวิธีอื่น เนื่องจากมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากและได้กำไรดี เมื่อทำเป็นปลาแห้งราคาจะสูงกว่าปลาสดถึงเท่าตัว และถ้าขายไม่หมดภายในวันเดียวยังสามารถเก็บไว้ได้เรื่อยๆ ชาวบ้านที่ทำปลาแห้งเป็นอาชีพหลักมี 14 คน นอกนั้นจะทำในวันที่ได้ปลามากเพื่อพยุगरาคาเท่านั้น มี 3 คนที่เป็นแม่ค้าปลาสดและทำปลาแห้งด้วย คนกลุ่มนี้มีทางเลือกมากกว่าแม่ค้าปลาแห้งคนอื่นๆ ในวันที่ราคาปลาสดสูงก็จะขายเป็นปลาสดไปเลย ถ้าเหลือก็ไม่ต้องลดราคาสามารถนำกลับมาทำเป็นปลาแห้งได้ แต่ถ้าราคาปลาสดต่ำก็จะนำมาทำเป็นปลาแห้งเลย อีกทั้งยังมั่นใจได้ว่าจะมีปลาพอที่จะนำมาทำเป็นปลาแห้งถ้าเขาต้องการ ต่างจากแม่ค้าปลาแห้งคนอื่นๆที่ต้องรอการตัดสินใจของแม่ค้าปลาสดก่อนว่าในวันนี้เขาจะขายให้กับแม่ค้าปลาแห้งหรือจะนำไปขายเป็นปลาสดในตลาดเลย แม่ค้าปลาแห้งไม่มีหลักประกันใดจะทำให้มั่นใจได้ว่าวันนี้จะมีปลาให้พวกเขาทำเป็นปลาแห้งหรือไม่ บางครั้งที่ราคาปลาสดสูง เขาอาจไม่มีรายได้เป็นเดือนๆ ด้วยเหตุนี้ในช่วงที่ไม่มีปลาในชุมชนให้นำมาทำเป็นปลาแห้งแม่ค้าเหล่านี้นิยมเดินทางไปซื้อปลาที่ทำเรือจังหวัดปัตตานี โดยจะจับกลุ่มกัน 3-4 คนเหมารถกระบะของคนในหมู่บ้านไป ราคาประมาณ 400 บาท ถึงแม้ว่าระยะทางจากบ้านแสนสุขไปถึงจังหวัดปัตตานีจะไกลกว่าไปอำเภอเมืองสงขลาที่มีท่าเรือน้ำลึกเหมือนกัน แต่ชาวบ้านนิยมไปจังหวัดปัตตานีมากกว่าโดยให้เหตุผลว่า ราคาปลาที่ปัตตานีต่ำกว่าและหุดกันง่ายกว่าเพราะเป็นมุสลิมเหมือนกัน

ในช่วงที่ปลาในชุมชนมีไม่มากพอ แม่ค้าปลาจะต้องไปจังหวัดปัตตานีทุกๆ 2-3 วัน ในแต่ละครั้งจะซื้อปลามาให้มากพอที่จะทำเป็นปลาแห้ง 3-4 วัน ประมาณ 100-150 กิโลกรัม ถ้ามากกว่านั้นปลาจะเน่าเสียก่อนที่จะทำเป็นปลาแห้ง โดยเฉพาะช่วงหน้าฝนอาจต้องเก็บปลาไว้ 7-8

วันกว่าจะมีแดด ระหว่างนั้นต้องแช่น้ำแข็งให้ทั่วถึง ต้องเอาใจใส่เพิ่มน้ำแข็งในลังแช่ปลาทุกๆวัน หรือ ถ้าอากาศไม่ร้อนอาจเพิ่ม 2 วันต่อครั้งแล้วแต่อุณหภูมิในขณะนั้น

การทำปลาแห้งมักจะเริ่มตั้งแต่ 4.00 น. จนถึงประมาณ 10.00 น. ควรจะตากปลาให้หมดก่อนที่จะแห้งไม่ทันขายในวันนั้น ขั้นตอนการทำไม่ยุ่งยากเพียงแต่ชูดเกล็ดปลาออก แล้วจึงนำปลามาผ่าตั้งแต่หัวตลอดจนถึงหาง ผึ่งตัวปลาออก ใช้มีดชูดเครื่องในของปลาออกทั้งหมด จากนั้นนำไปล้างสิ่งสกปรกออกให้หมด แล้วนำไปตากแดดประมาณ 1.5-3 ชั่วโมง แดดและลมทะเลในช่วงเช้าจะร้อนมาก ทำให้ปลาแห้งไวกว่าที่อื่นจึงใช้เวลาในการตากไม่นาน ปลาจะถูกนำไปตากที่ละชุด ทำให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ไม่ต้องทำที่ตากปลามากเกินไป อีกทั้งยังเก็บปลาได้ทันหากฝนตกกระทันหัน

จากนั้นจะนำปลาแห้งมาร้อยเป็นพวง พวงละ 0.5-1 กิโลกรัม แม่ค้าคนหนึ่งจะทำปลาแห้งได้ 10-30 กิโลกรัมต่อวัน โดยจะเดินทางไปขายที่ตลาดในอำเภอจะนะ ตลาดแห่งนี้มีการซื้อขายกันตลอดเวลา แม่ค้าจะนั่งขายจนกว่าปลาแห้งที่ทำมาหมดหรือจนกว่าจะค่ำถึงจะกลับบ้าน ปลาที่ขายไม่หมดสามารถนำมารวมกับปลาที่ทำใหม่ขายในวันถัดไปได้ ปลาแห้งที่ตากแดดจนแห้งสนิทจะสามารถเก็บได้นานเป็นเดือนๆ ต่างจากปลาแห้งที่ยังชื้นตากวันที่แดดไม่ดีหรือรีบเก็บจนเกินไปจะทำให้ปลาเสียเร็วขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 20
แสดงภาพการตากปลาแห้ง

รายได้ของแม่ค้าปลาแห้งไม่แน่นอน บางช่วงไม่มีปลาที่จะนำมาทำปลาแห้ง ปลาราคาสูงเกินไป หรือในช่วงที่ฝนตกไม่สามารถทำได้ แต่โดยเฉลี่ยแล้วการทำปลาแห้งจะได้กำไรวันละ 100-300 บาท กำไรจากการทำปลาแห้งแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ความต้องการของตลาด ความยากง่ายของการตากปลาแต่ละชนิด บางชนิดใช้เวลาไม่นาน แต่บางชนิดต้องเสียเวลามาก ปลาบางชนิดเมื่อแห้งแล้วน้ำหนักจะเบามาก แม่ค้าจะต้องอาศัยความชำนาญในการตั้งราคาปลาแต่ละชนิดให้ดี มีแม่ค้าหลายคนในชุมชนที่ต้องขาดทุนจากการขายปลาแห้ง เนื่องจากคำนวณราคาปลาผิดพลาด การตั้งราคาปลาแห้งค่อนข้างยุ่งยากสำหรับชาวบ้านหลายคน ราคาปลาแตกต่างกันทุกวันจึงต้องตั้งราคาปลาแห้งใหม่ทุกวันตามไปด้วย นอกจากนี้ยัง

ต้องรวมค่าเดินทางในการไปซื้อปลาสดและนำปลาแห้งไปขาย ค่าเกลือ และค่าน้ำแข็ง ทำให้การตั้งราคายุ่งยากเพิ่มขึ้นไปอีก

นอกจากการทำปลาแห้งแล้ว ยังมีการทำของทะเลประเภทอื่นที่ได้รับความนิยมอีก เช่น การทำน้ำบูดู (ได้กล่าวถึงรายละเอียดแล้วในบทที่ 2) ปลาเค็มและการทำกะปิ กะปิที่ทำขึ้นในชุมชนได้รับความนิยมจากคนในละแวกนั้นพอสมควร คนที่ทำกะปิขายเป็นอาชีพมี 3 คน นอกนั้นจะทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน หรือในกลุ่มญาติสนิทเท่านั้น กุ้งที่ใช้ทำกะปิ เรียกว่า กุ้งเคย ("เคย" ในภาษาถิ่นภาคใต้หมายถึง กะปิ) กุ้งชนิดนี้จะมีมากในช่วงปลายเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน เป็นช่วงที่มีคลื่นน้อย เมื่อถึงช่วงที่มีกุ้งเคยจะสังเกตเห็นได้ง่าย ถ้ามองจากฝั่งไปจะเห็นน้ำทะเลเป็นสีแดง กุ้งเคยจะอยู่ริมฝั่งทะเลเป็นตัวเล็กๆอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ๆ

การจับกุ้งชนิดนี้มีหลายวิธี เดิมจะใช้ระวะเข็นไปตามชายหาดเรื่อยๆเป็นการกวาดกุ้งเคยให้เข้าไปอยู่ในตาข่าย ในการใช้ระวะต้องมีพลังกำลังมากจึงจะเข็นให้เคลื่อนที่ไปข้างหน้าได้ นอกจากระวะจะมีขนาดใหญ่แล้วยังทำด้วยไม้ เมื่อรวมน้ำหนักของกุ้งเคยและทรายที่ติดมาด้วยยิ่งทำให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว ระยะเวลาจึงมีการประดิษฐ์อุปกรณ์แบบใหม่ เรียกว่า "ถุงดักกุ้งเคย" เครื่องมือชนิดนี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ชาวประมงในชุมชนคิดทำขึ้นเองสำหรับใช้จับกุ้งเคย โดยเฉพาะ ถุงดักจะถูกนำไปวางดักกุ้งเคยบริเวณชายหาด การใช้ถุงดักจะใช้พื้นที่มากเนื่องจากถุงมีขนาดใหญ่จึงต้องมีการจับจองที่ไว้ล่วงหน้า คนที่มาทีหลังจะต้องตั้งลึกลงไปทะเล การตั้งถุงดักกุ้งเคยนี้จะต้องเว้นที่ไว้

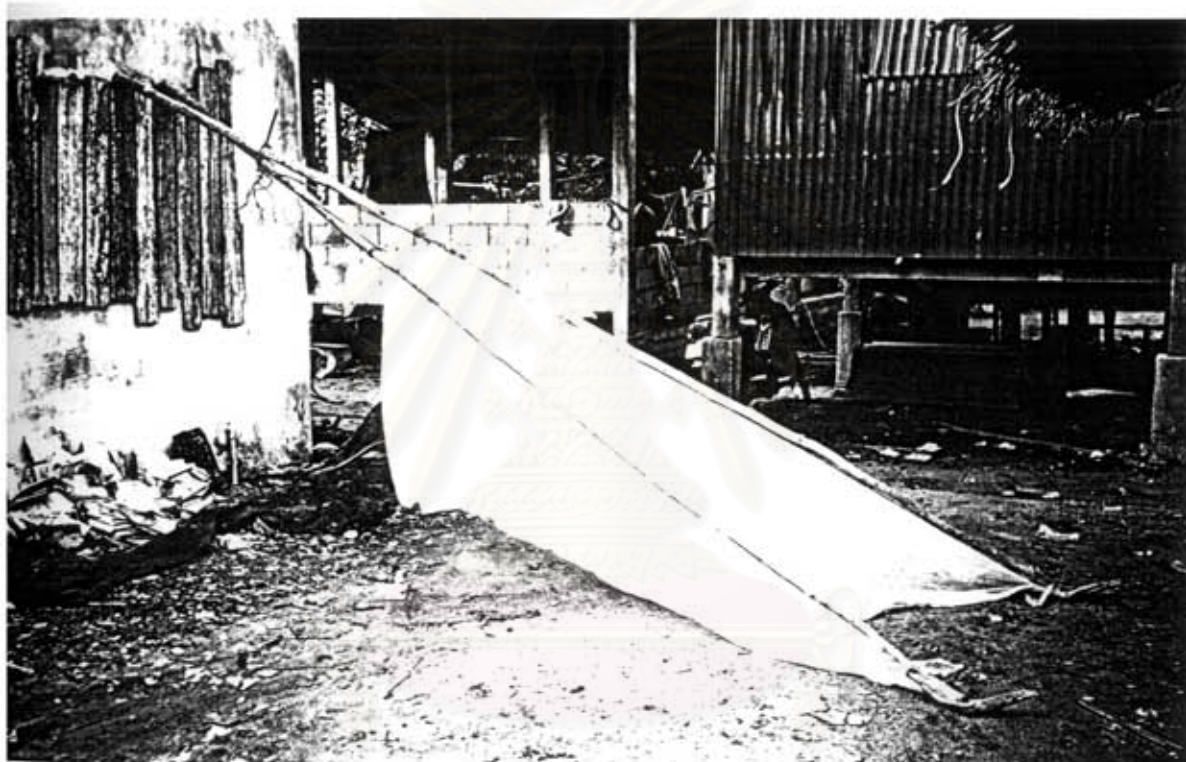
สำหรับให้ลูกกุ้งเข้าได้สะดวก ถ้าใครมาปักถุงดักกุ้งเคยตรงช่องที่เว้นไว้คนที่ตั้งอยู่ก่อนจะโกรธมาก ชาวบ้านเคยทะเลาะกันมาหลายคู่แล้ว การตั้งถุงชนิดนี้จะต้องตั้งตั้งแต่ 01.00 - 02.00 น. เพราะลูกกุ้งจะเข้ามามากในช่วง 05.00 - 06.00 น. จากนั้นจึงปลดถุงออกแล้วนำกุ้งมาทำกะปิ ในระยะหลังมีการใช้เรืออวนลากมากขึ้นจึงมีการใช้ถุงดักกุ้งเคยลดลง เรืออวนลากมีประสิทธิภาพในการจับกุ้งมากกว่า สามารถจับได้ครั้งละมากๆโดยใช้เวลาไม่นาน แต่มีข้อเสียคือ กุ้งที่ได้จากเรืออวนลากจะมีสีซีดและบอบช้ำมากเพราะต้องผ่านอุปกรณ์หลายอย่างและยังต้องนำไปล้างแยกกุ้ง

เคยออกจากสัตว์น้ำชนิดอื่นที่จับได้พร้อมๆกัน ทำให้กุ้งไม่สวย ลำตัวขาด หนวดหลุด ต่างจากกุ้งที่ได้จากถุงดักเคยหรือระวะจะไม่บอบช้ำ และมีสีสดไม่ต้องนำไปย้อมสีภายหลัง

แผนภาพที่ 21

แสดงภาพระวะ

สถาบันวิทยบริการ

หลังจากได้กุ้งเคยมาแล้วมักจะนำมาทำกะปิทันทีที่ไม่นิยมเก็บไว้เพราะถ้ากุ้งไม่สดจะทำให้กลิ่นของกะปิไม่ดี การทำกะปิมีขั้นตอนไม่มาก ชาวบ้านแสนสุขจึงนิยมทำกะปิไว้กินเอง ไม่ต้องซื้อหาจากที่อื่น นอกจากในปีที่มีกุ้งเคยน้อยจำเป็นต้องหยิบยืมหรือซื้อจากเพื่อนบ้านในราคาถูก ขั้นตอนการทำกะปิเริ่มจากการนำลูกกุ้งมาล้างให้สะอาดจะใช้น้ำทะเลหรือน้ำจืดก็ได้ เลือกของที่ปนมาออกให้หมด ทิ้งให้สะเด็ดน้ำแล้วนำไปตากแดด จากนั้นจึงนำมาหมักเกลือ ใช้เกลือ 1 ส่วน

กุ้ง 5 ส่วน นำไปตากแดดอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำมาตำให้เป็นเนื้อเดียว ใส่ภาชนะที่มิดชิดกันน้ำเข้า และกดให้แน่นไม่ให้อากาศเข้าไปได้ ถ้ามีอากาศเข้ากุ้งจะเสีย ทิ้งไว้ 1 สัปดาห์จึงนำมาตากแดด เป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นนำมาตำให้ละเอียด เติมเกลือและน้ำตาลแห้งกินไป จากนั้นนำมาเก็บ ใส่ภาชนะที่มิดชิด อัดให้แน่นที่สุด ยิ่งแน่นยิ่งดี ถ้ามีปริมาณมากอาจใช้คนเหยียบเพื่อเพิ่มความ แน่น

กะปิของบ้านแสนสุขได้รับความนิยมจากคนในละแวกนั้นและยังขายให้กับคนที่เข้ามาเที่ยว หาดชะงอม ชาวบ้านเล่าว่า “กะปิที่นี่ทำมาเท่าไรก็ขายหมด ถ้าจะขาย แต่ไม่ค่อยอยากขายเก็บ ไว้กินก่อน ถ้าเหลือค่อยแบ่งขาย บางทีคนมาซื้อซื้อก็ส่งสารต้องแบ่งให้เขาบ้าง” เหตุที่กะปิของชุมชนบ้านแสนสุขได้รับความนิยมส่วนหนึ่งมาจาก การที่ชาวบ้านหากุ้งเอง ทำกะปิเอง ไม่มีการปลอมปนใส่อย่างอื่นแทนกุ้ง จึงมีรสชาติดีและราคาถูก ประมาณกิโลกรัมละ 50-70 บาท

อาชีพทำของทะเลขายไม่ได้มีเฉพาะการทำปลาและกุ้งเท่านั้น ยังมีการทำหอยเสียบของ ขายเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง การทำหอยเสียบง่ายกว่าการทำของทะเลทุกอย่างที่นิยม ทำกันในชุมชน นอกจากมีขั้นตอนน้อยแล้วยังไม่ต้องลงทุนมากอีกด้วย การหาหอยทำได้ทุกเพศ ทุกวัย เด็กๆในชุมชนหลายคนใช้เวลาช่วงวันหยุดหาหอยเสียบริมทะเลช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ การหาหอยจะใช้ตะแกรงไม้ไผ่ร่อนทราย บริเวณชายหาดที่น้ำซัดถึง ตะแกรงจะร่อนเอาทราย ออก เหลือหอยที่มีขนาดใหญ่กว่าช่องตะแกรง บางคนจะนั่งหาหอยอยู่ที่เดิมโดยไม่ขยับไปไหนอยู่ พักใหญ่ๆจึงค่อยย้ายไปหาที่อื่น หอยที่ได้มาทั้งหมดจะถูกล้างทรายออกด้วยน้ำทะเล ถ้าหอยโดน น้ำจืดจะเสีย จากนั้นจะนำไปดองเกลือโดยนำหอยสดที่ได้มาใส่เกลือหมักไว้ 4-5 วันจึงบริโภคได้

5.3 อาชีพค้าขายของทะเล

ผู้ประกอบการค้าประเภทแรกที่จะกล่าวถึงคือ ผู้ที่ทำหน้าที่รับซื้อสัตว์น้ำ ซึ่งแยกออกเป็น ผู้รับซื้อเฉพาะกุ้ง และผู้รับซื้อเฉพาะปลา ผู้ที่รับซื้อเฉพาะกุ้งไปขาย หรือ เก็บกันนั้นได้กล่าวถึงไปแล้ว ส่วนผู้ที่รับซื้อเฉพาะปลาจะเป็นผู้หญิงทั้งหมด คนกลุ่มนี้ชาวบ้านจะเรียกว่า “แม่ค้าปลา” มีอาชีพรับซื้อปลาจากชาวประมงไปขายปลีกในตลาดหรือขายส่งให้กับแม่ค้าในเมืองอีกทอดหนึ่ง ใน

หมู่บ้านมี 11 คน แม่ค้าปลาจะรับซื้อปลาจากเรือเจ้าประจำของตน การจะมีเรือเจ้าประจำได้นอกจากจะอาศัยความเป็นญาติกันแล้ว ยังอาจมีเรื่องบุญคุณเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แม่ค้าหลายคนที่จะออกเงินซื้ออวนให้เจ้าของเรือก่อน เจ้าของเรือจึงจะนำปลาที่ได้มาขายให้ บางครั้งแม่ค้าอาจให้ชาวประมงยืมเงินเป็นจำนวนมากกว่าที่จะนำไปซื้ออวน นั่นหมายถึงแม่ค้าเป็นเจ้าของเรือประมงนั่นเอง ชาวประมงจึงจำเป็นต้องขายให้กับแม่ค้าคนนั้นจะนำไปขายให้กับแม่ค้าคนอื่นไม่ได้ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ถือเป็นเรื่องปกติไม่ใช่เรื่องน่าอายหรือเสียหายแต่อย่างใดในสายตาของชาวประมงบ้านแสนสุข กลับเป็นเรื่องดีที่พวกเขาเป็นหลักประกันว่าถ้าจับปลาได้จะมีผู้รับซื้อปลาของเขาอย่างแน่นอน

ตอนสายๆ ประมาณ 8.00-11.00 น. ของทุกวัน ผู้ประกอบอาชีพรับซื้อปลาจะมารอเรือเข้าอยู่ชายฝั่งพร้อมกับภรรยาเจ้าของเรือและภรรยาลูกน้องเรือ พวกเขาจะจับกลุ่มนั่งคุยเรื่องจิปาถะกันไปเรื่อยๆ เมื่อเรือเข้าถึงฝั่งต่างคนจะรีบทำหน้าที่ของตน แม่ค้าจะรีบเข้าไปคัดปลา ตีราคาแล้วนำมาชั่งกิโล หลังจากชั่งเสร็จต้องนำปลาแช่ในถังน้ำแข็งทันที ทุกขั้นตอนต้องทำอย่างรวดเร็วเพื่อให้มีเวลาในการขายมากขึ้นทุกคนอยากขายให้หมดภายในวันเดียว และยังเป็นการรักษาความสดของปลาให้นานที่สุดด้วย จากนั้นจะรีบนำปลาไปขายที่ตลาด

แม่ค้าที่มีรถกระบะส่วนตัวมี 4 คน ถ้าปลาของเขาไม่มากนัก แม่ค้าที่มีรถส่วนตัวจะให้แม่ค้าคนอื่นอาศัยรถไปตลาดด้วยกัน โดยจะคิดค่าน้ำมันตามระยะทาง แม่ค้าที่ไม่มีรถส่วนตัวอาจเขารถของคนในชุมชนไปตลาดได้ หรืออาจขอเขารถที่มาส่งของในชุมชน เช่น รถที่มาส่งน้ำแข็ง แต่ถ้าจะเดินทางไปไกลๆ เช่น ตลาดอำเภอจะนะมักจะไปรถโดยสารเพราะราคาถูกกว่ามาก ค่าเหมารถจากชุมชนบ้านแสนสุขไปยัง อ.จะนะ ประมาณ 100 บาท ไป อ.นาทวี 200 บาท ไป อ.หาดใหญ่ 300 บาท ไปจ.ปัตตานี 400 บาท โดยทั่วไปแม่ค้า 3 คน จะเขารถไปเพียงคันเดียว แต่ในวันที่ได้ปลามาก แม่ค้าคนเดียวอาจต้องเหมารถ 2-3 คัน เพื่อบรรทุกปลาไปขายที่ตลาด ในวันที่ได้ปลามากๆรถในชุมชนจะมีไม่พอกับความต้องการของแม่ค้า เจ้าของรถกับแม่ค้าปลาจะไม่มี การผูกขาดเป็นขาประจำเหมือนกับเจ้าของเรือกับแม่ค้า แม่ค้าบางคนจะแก้ปัญหาโดยการโทรศัพท์ไปหาแม่ค้าในตลาด อ.หาดใหญ่ ให้เขารถมารับปลาโดยจะขายให้ในราคาถูกกว่าคนอื่นเล็กน้อย กรณีแบบนี้มักจะมีปัญหาเรื่องการต่อรองราคากัน แม่ค้าที่หาดใหญ่รู้ดีว่าแม่ค้าในชุมชนไม่มีรถและ

อาจจะขาดทุนถ้าขายปลาไม่ทันในวันนั้นจึงกดราคา ถ้าแม่ค้าในชุมชนไม่ยอมเขาก็จะไม่ส่งรถมารับปลา

ตลาดในแต่ละแห่งที่แม่ค้านิยมนำปลาไปขายจะมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน ตลาดที่แม่ค้านิยมนำปลาไปขายมากที่สุด คือ ตลาดที่อ.จะนะ เนื่องจากเป็นตลาดที่อยู่ใกล้ที่สุดห่างจากชุมชนเพียง 12 ก.ม. สามารถเดินทางได้สะดวก ปลาที่นำไปขายจึงสดทำให้ขายได้ราคาดี แต่ตลาดที่อ.จะนะสามารถขายปลาได้ในปริมาณไม่มาก คนซื้อมีจำนวนจำกัด ทั้งยังซื้อไปบริโภคภายในครัวเรือนเป็นส่วนมาก กำลังซื้อของลูกค้าของตลาดจะนะจึงมีไม่มากนัก ตลาดที่ อ.นาทวิก็เช่นเดียวกันสามารถนำปลาไปขายได้ไม่มาก แต่ที่แม่ค้ายังนิยมนำปลาไปขายเนื่องจากระยะทางไม่ไกลเกินไป และ ชาวสวนยางที่นาทวียนิยมซื้อปลาจากชุมชนบ้านแสนสุข โดยให้เหตุผลว่าปลาที่นี่ไม่แช่น้ำยาเป็นพลาสติกเพิ่งขึ้นจากทะเล เหตุผลอีกประการที่ทำให้แม่ค้านิยมนำปลาไปขายที่ตลาด อ.นาทวิก็คือ ราคาปลาที่ตลาดแห่งนี้ค่อนข้างคงที่ ไม่ขึ้นๆลงๆเหมือนตลาดที่อื่น ทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้กำไรจากการขายที่แน่นอน

ถึงแม้ว่าตลาดที่อ.หาดใหญ่จะสามารถรองรับปลาปริมาณมากๆได้อย่างไม่จำกัดจำนวนระยะทางก็ไม่ไกลเกินไปใช้เวลาเดินทางจากชุมชนเพียง 30 นาที แต่จะขายได้ราคาไม่ค่อยดีเพราะมีคู่แข่งมากกว่าตลาดที่อื่นๆ แม่ค้าจากที่ต่างๆในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียงจะนำปลามาขายที่ตลาดแห่งนี้มากที่สุด อีกทั้งปลาของบ้านแสนสุขไม่มีการคัดขนาดปลาให้มีขนาดเท่าๆกันเสียก่อนและปลามักจะเสียง่าย เก็บได้ไม่นาน ต่างจากปลาที่มาจากจังหวัดสตูลสามารถเก็บได้นานและมีการคัดปลาให้ได้ขนาดไล่เลี่ยกัน จึงขายได้ง่ายกว่า การขายปลาที่ตลาดหาดใหญ่จะนิยมขายเมื่อได้ปลาในปริมาณมากๆและจะขายส่งทีละ 100 กิโลกรัมขึ้นไป ไม่นิยมขายปลีกเพราะตลาดหาดใหญ่จะมีการขายเป็นช่วงๆ ไม่ได้ขายตลอดทั้งวันเหมือนตลาดจะนะและนาทวิก็ถ้าจะขายปลีกที่หาดใหญ่แม่ค้าจะต้องไปตั้งแต่ 14.00 น. เพื่อจับจองที่ขายในตลาดและเตรียมขายในตอน 17.00 - 19.00 น. และ ขายอีกช่วงคือตอนเช้าประมาณ 03.00-07.00 น. ถ้าขายปลาไม่หมดในรอบเย็นจะต้องรอขายตอนเช้าอีกรอบ แม่ค้าที่ไม่มีญาติอยู่ที่หาดใหญ่จะต้องนอนในตลาดทั้งคืน ด้วยเหตุนี้ทำให้แม่ค้านิยมขายส่งมากกว่าขายปลีก ทั้งๆที่ขายปลีกจะได้กำไรมากกว่า

ถ้ามองอย่างผิวเผินจะรู้สึกว่าการเป็นแม่ค้าสามารถสร้างรายได้มากกว่าการประกอบอาชีพประมงที่ต้องเสี่ยงภัยกับสภาพลมฟ้าอากาศที่แปรปรวน ต้องอดทนต่อการรอคอย ต้องใช้แรงงานอย่างหนักในการลากอวนและสัตว์น้ำ อีกทั้งยังต้องลงทุนซื้ออุปกรณ์ในราคาสูง แต่กลับขายผลผลิตได้ในราคาต่ำกว่าแม่ค้าซึ่งมีหน้าที่เพียงรับซื้อปลาจากชาวประมงไปขายในตลาด ถ้าพิจารณากันอย่างถี่ถ้วนแล้ว ผู้ที่ประกอบอาชีพแม่ค้ามีความเสี่ยงต่อการขาดทุนมากเช่นกัน มีค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดมากมาย กำไรขาดทุน ขึ้นอยู่กับอุปสงค์อุปทานของตลาด และความสามารถในการหาปลาของชาวประมง บางวันได้ปลาน้อยไม่คุ้มค่ารถที่จะนำไปขายที่ตลาดต้องนำมาบริโภคเองในหมู่บ้านมิตร หรือขายให้กับแม่ค้าที่ได้ปลามากกว่าไปขายแทน โดยขายให้เขาในราคาต่ำในวันที่ได้ปลามากเกินไป(เคยมากที่สุดถึงล้าละ 700 กว่าก.ก.) แขน้ำแข็งไม่ทันเนื่องจากน้ำแข็งที่เตรียมไว้มีไม่มากพอปลาก็จะเน่าต้องขายเป็นอาหารสัตว์เรียกว่า "ปลาไก่" ปลาประเภทนี้ขายได้ราคา ก.ก.ละ 3 บาทเท่านั้น แม่ค้าจะขาดทุนมากเนื่องจากซื้อจากชาวประมงมาเต็มราคา ปลาที่ไม่เน่าเสียก็มีโอกาสจะขายไม่หมดเช่นกันถ้ามีปริมาณมากเกินไป จะต้องยอมขายในราคาถูกเอากำไรเพียงเล็กน้อย บางครั้งอาจต้องขายเท่ากับที่ซื้อมาหรือยอมขาดทุนเล็กน้อยเพื่อให้ขายได้หมด โดยทั่วไปในวันที่จับปลาได้จำนวนมากๆมักจะมีปลาไม่ตี ไม่ได้ขนาดติดมาจำนวนมากเช่นกัน แม่ค้าไม่มีเวลาคัดขนาดปลาเพราะต้องรีบขายให้หมด เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปลาราคาต่ำ นอกจากนี้ถ้าได้ปลามากก็มักจะได้มากกันเกือบทุกลำ เรือชุมชนอื่นบริเวณใกล้เคียงก็หาได้มากเหมือนกันหมดราคาจึงต่ำลงโดยปริยาย นอกจากในกรณีที่มีเรือประมงเพียงไม่กี่ลำได้ปลามากจะเป็นโอกาสดีสำหรับแม่ค้าที่จะสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำในวันนั้น ถ้ามากเกินไปขายไม่ทันหรือสองสารแม่ค้าคนอื่นจะนิยมขายให้กับแม่ค้าที่ได้ปลาน้อยกว่า โดยคิดกำไรเล็กน้อย หรือถ้าสนิทกันมากก็อาจขายให้ในราคาทุนถือว่าช่วยกัน จนชาวบ้านมักจะพูดติดปากเสมอว่า "แบ่งกันกิน แบ่งกันใช้"

นอกจากการช่วยเหลือกันในกลุ่มแม่ค้าแล้ว ชาวประมงกับแม่ค้ามักต้องพึ่งพากันอยู่เสมอๆ ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงและแม่ค้าจะเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ชาวประมงต้องอาศัยเงินทุนจากแม่ค้าในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ แต่ในบางโอกาสความสัมพันธ์อาจอยู่ในลักษณะตรงกันข้าม แม่ค้าต้องกลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์จากชาวประมง ในกรณีที่ชาวประมงมีความชำนาญในการหาปลาหาปลาได้มากอยู่เป็นประจำ ชาวประมงที่มีความสามารถแบบนี้จะเป็นที่ต้องการของแม่ค้าทุกคนเพราะรายได้ของแม่ค้าขึ้นอยู่กับความสามารถในการหาปลาของชาว

ประมง แม่ค้าจึงมักจะเอาใจโดยการ ไม่กดราคาปลา ไม่คัดปลาเล็กออกให้ราคาเท่าๆกันกับปลาใหญ่ และมักจะให้เงินทันทีเมื่อซื้อปลา นอกจากในกรณีที่มีปลามากเกินไป แม่ค้าอาจขอดิด (ค้างชำระ) ชาวประมงไว้ก่อน แล้วค่อยผ่อนให้ภายหลัง ชาวประมงบางคนจะลดราคาให้แม่ค้าถ้าขาดทุนมากๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2542 ราคารับซื้อปลาขนาดกลางจากชาวประมงกิโลกรัมละ 10 บาท ชาวประมงทุกคนจะขายปลาทุได้ในราคานี้ บังโหลดจับปลาได้ 210 กิโลกรัม ชันมานำไปขายที่ตลาดอำเภอจะนะ ได้ราคาเพียงกิโลกรัมละ 5 บาท เนื่องจากเข้าน้ำแข็งไม่ทัน ปลาจึงไม่ค่อยสดขายได้ราคาไม่ดี ประกอบกับชันมาเดินทางไปถึงตลาดสาย ตลาดใกล้จะวายจึงมีลูกค้าน้อย อีกทั้งในวันนั้นมีแม่ค้านำปลาหมูมาขายมากกว่าวันอื่นๆจึงขายได้ราคาไม่ดี ทำให้ชันมาขาดทุน 1,050 บาท นับว่าเป็นวันที่ขาดทุนมากที่สุดวันหนึ่งของชันมา เธอต้องขายปลาอีกหลายวันกว่าจะได้เงินจำนวนนี้มาคืนบังโหลด เพราะโดยปกติชันมาจะขายได้กำไรเฉลี่ยประมาณ 50-300 บาทต่อวัน อาจเพราะความเป็นญาติกันหรืออาจเพราะความสงสารเห็นใจที่ชันมาต้องเลี้ยงดูพ่อและน้องอีก 5 คน บังโหลดจึงลดราคาปลาให้เหลือกิโลกรัมละ 7 บาท เพียง 4 วัน ชันมาก็สามารถคืนเงินบังโหลดได้ครบ สถานการณ์ที่ชาวประมงช่วยเหลือแม่ค้าเช่นนี้เกิดขึ้นอยู่เสมอในชุมชน

การช่วยเหลือซึ่งพากันไม่ได้มีอยู่เพียงกลุ่มชาวประมง เจ้าแก่ และแม่ค้าเท่านั้นยังรวมไปถึงชาวบ้านในชุมชนด้วย คนในหมู่บ้านสามารถซื้อปลาไปกินที่บ้านสัก ครึ่งหรือหนึ่งก.ก.ได้ไม่มีปัญหาเจ้าของเรือและแม่ค้ายินดีที่จะแบ่งให้ โดยจะขายราคาเดียวกับที่ขายให้แม่ค้า แม่ค้าจะไม่รู้สิกรังเกียจถ้าคนในหมู่บ้านมาขอแบ่งเพราะถือว่าเป็นญาติกันทั้งนั้นแบ่งกันกินได้ แต่ถ้าเป็นคนนอกที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนมาขอซื้อสิทธิในการขายจะเป็นของแม่ค้าเท่านั้น ตามข้อตกลงชาวประมงจะขายให้กับผู้ซื้อโดยตรงไม่ได้ต้องผ่านแม่ค้าเสียก่อน ในทางปฏิบัติมีชาวประมงหลายคนที่แอบขายให้กับผู้ซื้อถ้ามีโอกาส เช่น แม่ค้าไม่อยู่และไม่มีคนในชุมชนอยู่ในบริเวณนั้นมากนัก ชาวประมงอาจขายให้โดยตั้งราคาสูงกว่าที่ขายให้แม่ค้าเล็กน้อย ราคาของปลาอาจพิจารณาจากฐานะของผู้ซื้อ ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวที่จับรดาราคาแพงแต่ตัวเล็กๆชาวประมงจะตั้งราคาสูงกว่าที่ขายให้แม่ค้าประมาณ 5-7 บาทต่อกิโลกรัม แต่ถ้าเป็นชาวบ้านที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงมาซื้อเพราะต้องการปลาสดๆก็จะเพิ่มราคากิโลกรัมละ 2-3 บาท การแอบขายจะต้องทำอย่างรวดเร็วที่สุด เพราะถ้าแม่ค้ารู้ว่าชาวประมงผิดสัญญา ก็อาจจะต่อว่าและกดราคาปลาในวันต่อไปเป็นการทำโทษ หรือถ้า

มีการแอบขายจนจับได้หลายครั้งแม่ค้าอาจเลิกรับซื้อปลาจากชาวประมงคนนั้นไปเลย ในกรณีนี้ ชาวประมงอาจหาแม่ค้าใหม่มารับซื้อแทน ในบางครั้งอาจหาแม่ค้ามาแทนได้ทันทีในวันต่อไป ถ้า ชาวประมงคนนั้นมีหนี้สินเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย สำหรับชาวประมงที่มีหนี้สินมากต้องให้แม่ค้า ลงทุนซื้ออุปกรณ์ให้ทุกอย่างและยักยอกเงินอีกจำนวนหนึ่ง ชาวประมงประเภทนี้มีแนวโน้มที่จะหา แม่ค้าเจ้าประจำไม่ได้ เพราะพวกแม่ค้ามักจะเล่าต่อๆกันในเรื่องพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ของชาว ประมง ทำให้ชาวประมงผู้นั้นตกที่นั่งลำบาก บางวันโดยเฉพาะวันที่หาปลาได้มากๆทุกลำอาจหา คนมารับซื้อปลาไม่ได้ ภรรยาของเขาอาจต้องลำบากฝากลูกไว้กับเพื่อนบ้านแล้วนำปลาไปขายที่ ตลาดเอง อุปกรณ์การขายก็ไม่มีครบ ภาชนะจะใส่ปลาและตาชั่งก็ไม่มี รถและที่นั่งขายที่ตลาดก็ อาจหาไม่ได้ โอกาสที่ปลาจะไม่สดและขายไม่หมดต้องกลายเป็นปลาโก๋มีสูงมาก ไม่มีชาวประมง คนใดอยากอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ พวกเขาจึงต้องกลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์ที่ดีในสายตาของแม่ค้า หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องไม่ให้แม่ค้ารู้ว่าเขาผิดสัญญาที่ให้ไว้ในตอนแรก

แผนภาพที่ 22
แสดงภาพตลาดขายสัตว์น้ำ

5.4 สรุป

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางทะเล ไม่ว่าจะเป็นการออกเรือประมง การถนอมอาหารทะเลหรือการค้าขายของทะเล ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในกลุ่มชาวประมงด้วยกันจะช่วยเหลือกันเสมอเพราะมีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจปัญหาในกลุ่มของตนได้ดี การช่วยเหลือเกื้อกูลในกลุ่มอาชีพประมงขยายวงกว้างออกไปสู่ภรรยาและญาติๆของพวกเขานำไปสู่การแบ่งปันผลผลิตซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือแสดงความมีน้ำใจ และความเอื้ออาทรต่อกัน ถึงแม้จะมีความผูกพันกับระบบตลาดนอกชุมชนมากขึ้น อุปกรณ์ในการประมงเกือบทุกชนิดต้องซื้อจากตลาด ราคาสัตว์น้ำที่หามาได้ยังขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด แต่ชุมชนก็ยังคงรักษาระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่ผูกพันสมาชิกในชุมชนไว้ด้วยระบบศีลธรรมไว้ได้

นอกจากนี้รูปแบบของความสัมพันธ์ในชุมชนยังเห็นได้จากการอุปถัมภ์ระหว่างเจ้าแก้วกับชาวประมง หรือระหว่างแม่ค้ากับชาวประมง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนที่มีฐานะและบทบาทแตกต่างกัน ผู้อุปถัมภ์มีสถานภาพสูงกว่าทั้งในแง่ของทรัพย์สิน อำนาจ และสถานภาพ ส่วนผู้รับอุปถัมภ์อยู่ในสถานภาพที่ต้องขอความช่วยเหลือและอยู่ภายใต้การควบคุมในการตอบแทนของผู้อุปถัมภ์ กล่าวคือชาวประมงหรือผู้รับอุปถัมภ์จะต้องขายสัตว์น้ำให้กับผู้อุปถัมภ์ของตนจะขายให้คนอื่นไม่ได้ นอกเสียจากจะคืนเงินที่ผู้อุปถัมภ์ให้มาจนครบตามจำนวนแล้ว อย่างไรก็ตามข้อตกลงดังกล่าวไม่ได้เข้มงวดนัก ยังมีการช่วยเหลือกันโดยการผ่อนผันการชำระเงินทุนคืนเมื่อชาวประมงมีความจำเป็นต้องใช้เงิน ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์ยังให้เงินช่วยเหลือเมื่อผู้รับอุปถัมภ์ประสบปัญหาเรื่องการเงินอีกด้วย

ส่วนการวิเคราะห์ถึงภาพรวมของการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแสนสุข อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น จะกล่าวถึงในบทต่อไป